

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

2020 р.

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

(ОПП Географії рекреації та туризму, ОП Картографія, геоінформатика і
кадастр, ОП Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів)
навчання за освітньо-професійною програмою

спеціальність (напрямок) 106 Географія

спеціалізація

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2020 рік

наскрізну програму практики рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«31» серпня 2020 року, протокол № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Борисенко К. Б. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної географії та картографії,

Прасул Ю. І. кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії та картографії,

Клименко В.Г., доцент кафедри фізичної географії та картографії,

Кандиба Ю.І., кандидат географічних наук, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства,

Немець Л.М., доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства,

Жемеров О.О. кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри фізичної географії та картографії,

Пересадько В.А., доктор географічних наук, професор, професор кафедри фізичної географії та картографії.

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії

Протокол від «31» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії

(підпис)

ПРАСУЛ Юлія
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
факультету геології, географії, рекреації і туризму
назва факультету, навчально-наукового інституту

Протокол від «31» серпня 2020 року № 13

Голова методичної комісії факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис)

ЖЕМЕРОВ Олександр
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Наскрізна програма практики складена відповідно до освітньо-професійної програми Географія рекреації та туризму, ОПП Картографія, геоінформатика і кадастр, ОПП Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напрямку) 106 Географія

Практика є обов'язковим компонентом підготовки фахівців із вищою освітою. Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення у разі одержання необхідного обсягу практичних знань і умінь відповідно до стандартів освіти.

Навчальні природничо-наукова (нормативна) та професійно-орієнтована (нормативна), виробнича (нормативна), вибіркового виду (туристсько-краєзнавча, краєзнавча; туристська; краєзнавчо-туристська; виробнича; спортивно-туристська) (вибіркова), педагогічна, переддипломна (нормативна) практики студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за галуззю знань 10 Природничі науки за спеціальністю 106 Географія, ОПП Географії рекреації та туризму, ОПП Картографія, геоінформатика і кадастр, ОПП Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів є важливою і невід'ємною складовою частиною навчального процесу з підготовки висококваліфікованих географів та викладачів географії.

Сучасний спеціаліст повинен не тільки володіти теоретичними знаннями, але й вміти застосовувати їх на практиці для прийняття рішень. Вміння випускників вирішувати поставлені завдання в реальних умовах є критерієм якості та ефективності роботи навчального закладу. Таким чином, основним завданням практик студентів є підвищення якості практичної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра через професійне становлення майбутнього фахівця: удосконалення професійної діяльності, практичних умінь та навичок, професійних якостей особистості.

Під час навчання на факультеті геології, географії, рекреації і туризму студенти вивчають нормативні курси з географії й спецкурси з географічних проблем сучасності, беруть участь у конференціях, виконують практичні та лабораторні роботи, які розкривають зміст і сутність актуальних проблем певних дисциплін, отримують систематичні педагогічні знання тощо, але під час працевлаштування на роботу працедавець вимагають певний досвід виробничої чи педагогічної діяльності. І саме різні види практик надають можливість студентам відчувати себе молодшим науковим співробітником, ландшафтознавцем, картографом, гідом, екскурсоводом, геодезистом, землевпорядником, вчителем географії тощо.

Наскрізна програма практики студентів за спеціальністю 106 Географія (бакалаврським рівнем вищої освіти) є основним навчально-методичним документом, який визначає усі аспекти проведення практики. Саме вона забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практик, їх системність, неперервність і послідовність навчання студентів.

Мета практики – закріпити одержані під час аудиторних занять теоретичні знання, уміння та практичні навички фізико-географічних, картографічних, суспільно-географічних досліджень, сформувати уміння та навички студентів самостійно, набути відповідних компетентностей і творчо застосовувати набуті в університеті знання і вміння під час викладання географічних дисциплін у закладах загальної середньої освіти, проведення у цих закладах різноманітної навчально-методичної та виховної роботи.

Завдання практики:

- ознайомити студентів з принципами і методами організації маршрутних і стаціонарних географічних досліджень;

- сформувати навички пошуку, отримання і системно-структурного суспільно-географічного аналізу різноманітної статистичної, технологічної, соціологічної, картографічної, візуальної інформації за різними типами соціально-економічних об'єктів і суспільно-географічних комплексів;

- сформувати у студентів професійні уміння та навички регіональних географічних досліджень у польових і камеральних умовах;

- сприяти розширенню світогляду майбутнього фахівця у галузі фізичної, економічної і соціальної географії, картографії, удосконаленню його професійно-географічної підготовки;
- сформувати у студентів уміння та навички навчально-виховної та методичної роботи у закладах загальної середньої освіти.

1. Опис практик

1.1. Мета практик

1.1.1. Мета навчальної природничо-наукової практики

Метою навчальної природничо-наукової практики є поглиблення і закріплення теоретичних знань з економічної та соціальної географії, продовження розвитку навчальних вмінь та навичок студентів стосовно соціально-економічних досліджень у процесі комплексного суспільно-географічного вивчення конкретного регіону, знайомство з елементами галузевих територіальних систем, аналіз взаємозв'язку природних компонентів з соціально-економічними процесами в межах регіону; закріплення теоретичних знань з дисципліни «Топографія з основами геодезії», освоєння методики топографічних зйомок місцевості, роботи з топографічною картою, орієнтування на місцевості, а також розширення загального географічного кругозору; закріплення теоретичних знань з дисципліни «Метеорологія та кліматологія», ознайомлення з організацією спостережень на метеорологічній станції; отримання практичних навичок вимірювання метеорологічних величин і визначення атмосферних явищ; закріплення теоретичних знань з дисципліни «Загальна гідрологія», формування у студентів практичних навичок проведення гідрологічних досліджень в польових умовах – на прикладі реальних природних об'єктів – річки, озера, ставка, заболочених ділянок, підземних вод; закріплення теоретичних знань з дисципліни «Ґрунтознавство і біогеографія», навчити студента встановлювати зв'язок між географічними компонентами ландшафту, факторами ґрунтоутворення та ґрунтами даної місцевості, особливостями географічного розташування організмів та біоценозів; закріплення теоретичних знань з дисципліни «Геоморфологія і палеогеографія», наочно показати зв'язок рельєфу з геологічною будовою, дати загальні уявлення про геоморфологічно-геологічні особливості території проходження практики, надати студенту навичків дослідницької роботи в полі та обробки польових матеріалів у камеральних умовах.

1.1.2. Мета навчальної професійно-орієнтованої практики

Метою навчальної професійно-орієнтованої практики є закріплення теоретичних знань про закономірності будови і розвитку географічної оболонки, природні умови і природні ресурси, роль різних природних зон і висотних поясів у господарській діяльності людей, набуття елементарних навичок проведення польових фізико- та економіко-географічних спостережень.

1.1.3. Мета виробничої практики – поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення циклу дисциплін за 3 роки навчання, і відпрацювання набутих і здобуття нових вмінь і навичок за спеціальністю шляхом ознайомлення з виробничими, науковими та освітніми установами, організаціями, підприємствами географічної та картографічної галузей, безпосередньої роботи в них, туристичної галузей, безпосередньої роботи в них, а також збір матеріалу за темою науково-дослідної роботи.

1.1.4. Мета вибіркового виду практики

Мета практики – поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення циклу дисциплін за роки навчання, і відпрацювання набутих і здобуття нових вмінь і навичок за спеціальністю шляхом ознайомлення з виробничими, науковими та освітніми установами, організаціями, підприємствами географічної і туристичної галузей, безпосередньої роботи в них, а також збір матеріалу за темою кваліфікаційної науково-дослідної роботи.

1.1.5. Мета педагогічної практики

Мета педагогічної практики – навчити студентів самостійно і творчо застосовувати набуті в університеті знання і вміння під час викладання географічних дисциплін і спецкурсів у школах та в інших закладах середньої освіти, проведення у цих закладах різноманітної навчально-методичної, науково-методичної та виховної роботи.

1.1.6. Мета переддипломної практики є: завершення формування професійних компетентностей, здобутих в університеті під час навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр, для прийняття самостійних рішень та вдосконалення практичних умінь та навичок проведення наукових досліджень, приділяючи увагу завершенню вивчення студентами питань, що пов'язані з темою наукового дослідження.

1.2. Види практик

Курс	Назва практики	Кафедра, що забезпечує організацію	Тривалість практики	Семестр
1	Навчальна природничо-наукова	Кафедра фізичної географії та картографії Кафедра соціально-економічної географії та регіонознавства	6 тижнів	2
2	Навчальна професійно-орієнтована	Кафедра фізичної географії та картографії	6 тижнів	4
3	Виробнича (ОПП Географія рекреації та туризму; Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів. ОПП Картографія, геоінформатика і кадастр)	Кафедра фізичної географії та картографії	7 тижнів	6
4	Вибірковий вид практики (туристсько-краєзнавча; краєзнавча; туристська; краєзнавчо-туристська; виробнича; спортивно-туристська) ОПП Географія рекреації та туризму	Кафедра фізичної географії та картографії	7 тижнів	7
5	Педагогічна (вибірковий компонент для ОПП Картографія, геоінформатика і кадастр (Вибірковий вид практики: Виробнича / Педагогічна)	Кафедра фізичної географії та картографії; кафедра педагогіки; кафедра психології	4 тижня	7
6.	Переддипломна	Кафедра фізичної географії та картографії	5 тижнів	8

1.3. Основні завдання практик

1.3.1. Основні завдання навчальної природничо-наукової практики

1. За соціально-економічним розділом:

- ознайомити студентів з принципами і методами організації маршрутних і стаціонарних соціально-економічних регіональних досліджень;
- показати можливості пошуку, здобуття і системно-структурного економіко-географічного аналізу різноманітної статистичної, технологічної, соціологічної, картографічної, візуальної інформації за різними типами соціально-економічних об'єктів і територіально-виробничих комплексів;
- формувати комплексне уявлення про місце і роль регіону, що вивчається, в соціально-економічному комплексі країни, його ресурсному потенціалі, особливостях територіальної організації населення, господарства, соціальної сфери та її інфраструктури;
- формувати уявлення про унікальні природні та визначні історико-культурні пам'ятки; своєрідність звичаїв, традицій народних промислів і оцінити їх значення з погляду перспектив соціально-економічного розвитку регіону;
- сформулювати чітке розуміння суті складання комплексної економіко-географічної характеристики регіону з виявленням головних факторів, своєрідності, територіальної диференціації, актуальних проблем і можливих перспектив його соціально-економічного розвитку;
- закріпити практичні навички первинного збору матеріалів під час польового етапу і підготовка їх до аналізу.

2. За топографічним розділом:

- закріпити теоретичні знання, практичні навички і уміння, отримані студентами в лекційних курсах, на лабораторних і інших видів аудиторних занять;
- оволодіти правилами роботи з геодезичними інструментами, методами польових досліджень (проведення топографічних зйомок місцевості, виконання вимірювань, ведення польових журналів, викреслення абрисів тощо) та особливостями виконання камеральних робіт, обробкою результатів знімків (обрахування відомостей, побудова і оформлення планів, профілів, схем);
- розширення кола теоретичних понять і практичних умінь, як бази для вивчення наступних дисциплін;
- розвитку у студентів географічного мислення, вміння орієнтуватись на місцевості, читати топографічну карту та вирішувати за нею задачі;
- формування навичок у студентів проведення камеральної обробки результатів топографічних знімків;
- формування навичок складати звіт про проходження навчальної практики;
- формування навичок самостійної роботи студентів при проведенні польових навчальних занять.

3. За метеорологічним розділом:

- формування навичок у студентів емпіричних досліджень атмосферних процесів на місцевості (у природі): визначення стану погоди; вивчення погодних умов;
- визначення фізичних властивостей метеорологічних величин;
- формування навичок у студентів проведення науково-обґрунтованої камеральної обробки результатів спостереження; обчислення середніх величин метеопараметрів;
- вертикальних градієнтів; показників сонячної радіації; узагальнення погодних умов за добу, тиждень, місяць;
- формування навичок у студентів формулювати емпіричні закономірності; прикладне значення метеорологічної та кліматологічної інформації;
 - вміння складання комплексної кліматологічної характеристики місця (міста);
- вміння оформлення звіту з польової практики, підготовка до захисту.

4. За гідрологічним розділом:

- формування навичок у студентів емпіричних досліджень водних об'єктів на місцевості (у природі): визначення ширини, глибини річки, швидкості течії; вивчення водного режиму

річки; визначення фізичних властивостей води р. Сіверський Донець, Білого озера, Коротунівського ставка, підземних вод району практики;

- формування навичок у студентів проведення науково-обґрунтованої камеральної обробки емпіричних результатів: обчислення витрат води; поперечного перерізу; дебіт джерела; хімічні властивості води;
- формування навичок у студентів формулювати емпіричні закономірності: господарське використання Сіверського Дінця, Білого озера та Коротунівського ставка, підземних вод району практики;
- вміння складання короткої фізико-географічної характеристики басейну річки Сіверський Донець; характеристика заболочених ділянок;
- вміння оформлення звіту з польової практики, підготовка до захисту;
- знати техніку безпеки роботи на воді.

5. За ґрунтознавчим і біогеографічним розділом:

- оволодіти методами збору зразків ґрунтів при проведенні польового дослідження, навчитися складати описи основних морфологічних характеристик ґрунтового розрізу, визначати тип ґрунтів за визначником, навчитися проводити описи географічної прив'язки ґрунтового розрізу, визначати характеристики ґрунтів в камеральних умовах;
- освоєння навичок вивчення рослинності та тварин; виявлення основних рослинних угруповань та їх характеристика (склад, складеність, продуктивність, господарське використання) на місцевості, оформлення відповідних польових бланків; виявлення закономірностей розповсюдження рослинних угруповань у залежності від навколишніх умов; вивчення біоти району, виявлення ролі господарської діяльності в змінах флори і фауни досліджуваної території, освоєння елементарних правил охорони біорізноманіття.

6. За геоморфологічним розділом:

- провести дослідження структури річкової долини Сіверського Дінця;
- навчитися класифікувати та виявляти особливості динаміки типових ерозійних форм рельєфу на місцевості;
- ознайомитися з історією геологічного розвитку території та вміти порівнювати з сучасною геологічною будовою району практики;
- опанувати методику опису геологічного відслонення.

1.3.2. Основні завдання навчальної професійно-орієнтованої практики

Основними завданнями навчальної професійно-орієнтованої практики є:

- 1) формування у студентів навичок емпіричних досліджень об'єктів природи і господарства на місцевості;
- 2) формування у студентів навичок проведення науково-обґрунтованої камеральної обробки емпіричних результатів;
- 3) формування у студентів умінь знаходити емпіричні закономірності між об'єктами природи і господарства;
- 4) формування умінь складати комплексну географічну характеристику окремих об'єктів і територій;
- 5) формування умінь оформлювати звіт з польової практики, захищати його.

1.3.3 Основні завдання проходження виробничої практики :

- 1) ознайомлення з виробничими, науковими та освітніми установами, організаціями, підприємствами географічної та картографічної галузей м. Харків;
- 2) ознайомлення з туристично-рекреаційним потенціалом міста (області), де проходить практика;
- 3) здобуття нових вмінь і навичок за спеціальністю шляхом участі в роботі підприємства/установи/організації, що є базою проходження практики, під керівництвом спеціаліста даного напрямку;
- 4) збір матеріалу для виконання індивідуального науково-дослідного завдання, зокрема в бібліотеках, архівах, фондах організацій та шляхом консультацій зі спеціалістами даного напрямку.

1.3.4. Основні завдання вибіркового виду практики (туристсько-краєзнавчої)

практики краєзнавча, туристська, краєзнавчо-туристська, виробнича, спортивно-туристська, як вибіркового виду практики для ОПП «Географія рекреації та туризму»:

- 1) закріплення студентами теоретичних знань, одержаних під час вивчення загальних та спеціальних курсів у відповідності до навчальних планів;
- 2) формування у студентів професійних умінь та навичок регіональних рекреаційно-географічних досліджень у польових і камеральних умовах;
- 3) удосконалення студентами прийомів та методів географічного вивчення об'єктів та процесів туристсько-рекреаційної сфери на конкретній території;
- 4) ознайомлення з виробничими, науковими та освітніми установами, організаціями, підприємствами географічної і туристичної галузей м. Харків;
- 5) ознайомлення з туристично-рекреаційним потенціалом міста (області), де проходить практика;
- 6) здобуття нових вмінь і навичок за спеціальністю шляхом участі в роботі підприємства/установи/організації, що є базою проходження практики, під керівництвом спеціаліста даного напрямку;
- 7) збір матеріалу для виконання індивідуального науково-дослідного завдання, зокрема в бібліотеках, архівах, фондах організацій та шляхом консультацій зі спеціалістами даного напрямку.

1.3.5. Основні завдання педагогічної практики

Основними завданнями педагогічної практики є:

- 1) оволодіння навичками укладати план навчально-виховної роботи у школі;
- 2) поглиблення і закріплення набутих студентами в університеті теоретичних знань для всебічного використання їх у процесі педагогічної діяльності;
- 3) оволодіння студентами навичками самостійно проводити навчальну й виховну роботу з учнями з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей;
- 4) підготовка студентів до проведення у школі уроків різного типу із використанням різноманітних педагогічних методів і прийомів, що активізують пізнавальну, творчу діяльність тих, хто навчається;
- 5) розвиток у студентів інтересу до педагогічної професії, до вивчення спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін та до вдосконалення педагогічних знань і своєї педагогічної майстерності;
- 6) розвиток у студентів інтересу до науково-дослідницької роботи, формування у них навичок проведення досліджень у галузі спеціальних і педагогічних наук, пошуку найефективніших засобів, методів і прийомів викладання географічних дисциплін.

1.3.6. Основні завдання переддипломної практики

Основними завданнями є закріплення теоретичних знань з обраної теми дослідження і поєднання їх з практичними навичками та вміннями, отриманими під час виконання практичної складової освітньо-професійної програми; закріплення досвіду самостійної наукової та професійної діяльності, дослідницької роботи з освітньо-географічної тематики; узагальнення матеріалів, отриманих на різних етапах навчання; завершення практичної складової кваліфікаційної роботи; робота з електронними базами даних вітчизняних та закордонних бібліотечних фондів; вдосконалення навичок усних публічних виступів через захист результатів практики.

1.4. Характеристика практик

Всі види практик є нормативними модулями

Курс	Назва практики	Кількість кредитів	Загальна кількість годин	Семестр	Форма контролю
1	Навчальна природничо-наукова	6	180	2	чотирирівнева
2	Навчальна професійно-орієнтована	6	180	4	чотирирівнева
3	Виробнича (ОПП Географія рекреації та туризму; Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів. ОПП Картографія, геоінформатика і кадастр)	7	210	6	дворівнева
4	Вибірковий вид практики (туристсько-краєзнавча; краєзнавча; туристська; краєзнавчо-туристська; виробнича; спортивно-туристська) ОППП Географія рекреації та туризму	7	210	7	дворівнева
5	Педагогічна (вибірковий компонент для ОПП Картографія, геоінформатика і кадастр (Вибірковий вид практики: Виробнича / Педагогічна)	6	180	7	чотирирівнева
6.	Переддипломна	5	150	8	чотирирівнева

1.5. Заплановані результати практик (рівень знань, умінь, навичок, яких студенти мають досягти на кожному етапі практики)

1.5.1. Заплановані результати навчальної природничо-наукової практики

Сформовані компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність до проведення досліджень на відповідному рівні; навички міжособистісної взаємодії; здатність здійснювати збір, реєстрацію та аналіз даних про стан територіальних систем за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах; здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання; здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проектах.

За підсумками соціально-економічного етапу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: отримання навичок з організації та проведення економіко-географічних маршрутних, стаціонарних і експедиційних досліджень та спостережень; знання технологічних та економічних особливостей діяльності, а також територіальної організації промислових, сільськогосподарських підприємств та установ соціокультурної сфери;

Уміння: шукати, збирати та обробляти різноманітні фактичні дані та характеризувати умови та особливості соціально-економічного розвитку регіону; володіння методами

суспільно-географічних досліджень, збору, обробки, аналізу географічної інформації, що дозволяють виявити фактори, особливості, проблеми та перспективи його розвитку; оформлення результатів у звіт та виконання індивідуальних завдань як складової частини колективного звіту про практику.

За підсумками топографічного розділу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: теоретичні і методичні основи курсу «Топографія з основами геодезії», їх основні поняття та практичні навички проведення топографічних знімків; види і способи топографічних зйомок; стадії топографо-геодезичних робіт, сутність, види і типи лінійних і кутових вимірювань; основні принципи і методи організації топографічних зйомок місцевості; будову і перевірки приладів; мірних та інших приладів; сутність, зміст, порядок робіт при проведенні теодолітної, тахеометричної, бусольної, окомірної, геометричного, тригонометричного і барометричного видів нівелювання; сутність і особливості аерофототопографічної зйомки.

Уміння: визначати географічні та магнітні азимути, дирекційний кути, румби; визначати площі ділянок; викреслювати окремі умовні знаки та фрагменти карт; виявляти математичні, допоміжні та додаткові елементи топографічних карт і планів; аналізувати рельєф, визначати кількісні показники рельєфу, форму та крутість схилів, наносити на карту характерні лінії рельєфу, визначати позначки висот точок та взаємні перевищення між ними; будувати профілі; орієнтувати карту чи план на місцевості; здійснювати окомірне вимірювання за картами; наносити на карту об'єкти місцевості; користуватись топографо-геодезичними приладами, проводити їх перевірки та виконувати знімальні роботи, зокрема, користуватись окомірним планшетом, мірною стрічкою, екером, екліметром, бусоллю, теодолітом, нівеліром, барометром-анероїдом; опрацьовувати результати топографічних знімків, проводити необхідні розрахунково-графічні роботи, оформляти план місцевості, будувати висотні профілі, визначати масштаб кроків, дешифрувати аерофотознімки; читати, аналізувати карту і описувати місцевість та окремі об'єкти за топографічною картою.

За підсумками метеорологічного розділу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: методи дослідження прилеглої шару атмосфери, методи обробки первинних результатів спостереження, методика проведення мікрокліматичних спостережень та аналіз отриманої інформації

Уміння: організовувати та проводити спостереження; перевіряти отримані результати вимірювань, пояснювати роль чинників і процеси утворення різних атмосферних явищ, визначати і описувати стан погоди, застосовувати методи досліджень атмосфери на практиці; вести документацію під час збору матеріалів польового етапу досліджень.

За підсумками гідрологічного розділу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: методи дослідження, ознаки морфологічного та морфометричного аналізу, чинники і процеси, що впливають на екологічний стан водойм, перелік водних об'єктів, що зустрічаються в районі проведення практики, їх назви і характеристики, гідрологічні особливості будови річки, озера, ставка, водосховища та процеси в них.

Уміння: закладати і будувати поперечні профілі, робити проміри глибин ріки, визначати швидкість ріки за допомогою поплавків, вести математичні обрахунки гідрологічних даних, будувати плани поперечних розрізів ріки та ділянки ріки в ізобатах, визначати характер і види живлення ріки та озер, обчислити характеристики стоку, визначити сучасний хімічний склад води в річці, обирати та проводити дослідження на гідрологічних постах гідрологічних об'єктів, вести документацію під час збору матеріалів польового етапу досліджень; вести математичні обрахунки гідрологічних даних, визначати особливості гідробіологічних процесів у болоті, , робити висновки та виявляти гідрологічні закономірності будови та функціонування озера, надавати першу невідкладну допомогу при нещасних випадках в польових умовах, проводити камеральні дослідження.

За підсумками ґрунтознавчого розділу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: методи дослідження, ознаки морфологічного аналізу, чинники і процеси ґрунтоутворення, перелік ґрунтів, що зустрічаються в районі проведення практики, їх назви і характеристику; основні риси будови ґрунтового розрізу.

Уміння: пояснювати роль чинників і процес ґрунтоутворення, визначати і описувати морфологічні ознаки ґрунтів, застосовувати методи досліджень ґрунтів на практиці; організовувати умови для польових досліджень ґрунтів; проводити відбір зразків ґрунту з кожного горизонту; ідентифікувати види ґрунтів за морфологічними характеристиками; проводити географічну прив'язку місця ґрунтового розрізу; вести документацію під час збору матеріалів польового етапу досліджень; надавати першу невідкладну допомогу при нещасних випадках в польових умовах, проводити камеральні дослідження.

За підсумками біогеографічного розділу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: методи дослідження; показники, що фіксуються під час польових досліджень флори та фауни, біоценозів; перелік біоценозів, що зустрічаються в районі проведення практики, їх назви і характеристика; основні види рослин; основні закономірності у розподілі біоценозів, їх зв'язок із навколишнім середовищем, залежності від метеорологічних, ґрунтових, гідрологічних та інших умов.

Уміння: документування результатів польових спостережень (заповнення бланків опису пробних площадок, збір гербарію, визначення рослин і тварин за визначниками, зарисовки та записи у щоденниках тощо); аналіз причинно-наслідкових зв'язків між розповсюдженням біоти та умовами довкілля; організація індивідуальних та колективних камеральних досліджень.

За підсумками геоморфологічного розділу навчальної природничої практики студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання: методи дослідження, стратотипи району практики, класифікація ерозійних форм рельєфу, чинники і процеси рельєфоутворення, генетичні типи відкладів.

Уміння: готувати природне відслонення до опису, самостійно виконувати опис геологічного відслонення та будувати стратиграфічну колонку, визначати вік та генезис порід, користуватися GPS-навігатором, гірським компасом, ідентифікувати ерозійні форми рельєфу, вести документацію під час збору матеріалів польового етапу досліджень; надавати першу невідкладну допомогу при нещасних випадках в польових умовах, проводити камеральні дослідження.

1.5.2. Заплановані результати навчальної професійно-орієнтованої практики

Сформовані компетентності:

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- спроможність інтерпретувати особливості різноманітних засобів, методів і форм польової роботи географа;
- здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання
- здатність ефективно застосовувати на практиці ті чи інші методи навчання залежно від різних об'єктивних факторів;
- здатність здійснювати збір, реєстрацію та аналіз даних про стан територіальних систем за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.
- здатність до інтерпретації науково-теоретичних знань з основних спеціальних професійно-орієнтованих дисциплін у процесі навчальної практик;
- спроможність використовувати спеціальні прилади та лабораторне обладнання;
- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності;
- прагнення до збереження навколишнього середовища.

Знання студентів формуються протягом практики у процесі:

- вивчення у природі географічної зональності та вертикальної поясності;
- загальне ознайомлення із природними зонами та їх значенням в економіці держави;
- вивчення різноманітності форм рельєфу, особливостей геоморфологічних умов у межах різноманітних районів країни;
- загальне ознайомлення із геологічними процесами та результатами їх діяльності, із корисними копалинами, з діяльністю поверхневих і підземних вод, вітру, давніх льодовиків;
- ознайомлення із кліматичними особливостями у межах різних природних зон та їх значенням у життєдіяльності людей, із різними водними ресурсами, діяльністю рік, водосховищ, озер, боліт, морів;
- загальне ознайомлення з рослинним і тваринним світом і питаннями охорони природи, заповідниками, національними парками та іншими природоохоронними територіями;
- ознайомлення з питаннями історії та культури народів держави;
- ознайомлення з туристичними об'єктами, зонами рекреації та масового відпочинку;
- вивчення економіко-соціального стану в різних регіонах, ознайомлення з найважливішими промисловими і сільськогосподарськими об'єктами, закладами науки, культури та освіти.

Уміння і навички, які формуються протягом практики:

- загальні навички вивчення природи та господарчої діяльності людини, спостереження за природою і господарством;
- навички роботи з літературою і картографічним матеріалом;
- уміння ведення польового щоденника та різної документації спостережень і географічних описів (характеристик);
- елементарні навички проведення польових географічних досліджень із використанням знань і вмінь з топографії і картографії;
- навички виділяти загальні риси і особливості природи і господарства, визначати основні процеси, фактори з подальшою деталізацією спостережень;
- навички визначення зональних відмінностей та вертикальної поясності у природі, їхнього впливу на діяльність людини;
- уміння виділяти визначні особливості різних тектонічних одиниць у межах платформних та складчастих споруд, спостерігати за зміною складу гірських порід, їх заляганням і ін.;
- уміння спостерігати за діяльністю різних агентів – поверхневих і підземних вод, моря, вітру, льодовиків та ін., зіставляти їх із масштабами діяльності людини;
- навички визначення зональних та а зональних ґрунтів, ландшафтів;
- уміння та навички елементарного опису окремих компонентів природи та господарчої діяльності людини, аналізу матеріалів вивчення;
- уміння спостерігати за загальними рисами спеціалізації сільського господарства; використання знань про територіальний розподіл праці, форми розселення міського та сільського населення, зональним використанням у господарстві різних природних умов і ресурсів;
- навички комплексування (синтезу) літературних даних та особистих спостережень з метою складання характеристики району;
- навички аналізу природних умов і ресурсів та їх впливу на господарчий розвиток і, навпаки, впливу рівня господарчого розвитку на навколишнє середовище;
- уміння та навички природоохоронної роботи; знайомство із заповідним ділом, екологічним станом різних територій;
- уміння та навички, що впливають із специфіки туристичного походу й організації життя і побуту в польових умовах.

1.5.3. Заплановані результати виробничої практики

Сформовані компетентності: комунікативні навички, міжособистісна компетентність: здатність працювати автономно, організувати професійну комунікацію; дотримання етики, техніки безпеки відносно інших людей і відносно природи (принципи гуманізму, етики, біо-, еко- та геоетики); здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, інтерпретувати отримані результати досліджень через розуміння основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, застосовувати їх у професійній діяльності; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

Знання: засвоєння сучасних технологій наукових географічних досліджень, формування уявлення про роботу профільних підприємств, установ та організацій, зокрема гідрометеорологічних, геоекологічних, картографічних, топографо-геодезичних, туристичних, освітніх, управлінських та інших.

Уміння і навички: аналізувати інформаційні джерела за темою науково-дослідної роботи; укладати картографічні твори у межах технологічного процесу на виробництві; оволодіння іншими навичками роботи за фахом на підприємствах, установах та організаціях (гідрометеорологічних, геоекологічних, картографічних, топографо-геодезичних, туристичних, освітніх, управлінських та інших).

1.5.4. Заплановані результати вибіркового виду практики

Сформовані компетентності: комунікативні навички, міжособистісна компетентність: вміння взаємодіяти з іншими людьми, організувати професійну комунікацію; дотримання етики, техніки безпеки відносно інших людей і відносно природи (принципи гуманізму, етики, біо-, еко- та геоетики); здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, інтерпретувати отримані результати досліджень через розуміння основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, застосовувати їх у професійній діяльності.

Знання:

- сучасні методи, форми організації та засоби дослідницької діяльності у галузі географії рекреації та туризму;
- методики проведення регіональних прикладних рекреаційно-географічних досліджень у польових і камеральних умовах;
- методики опрацювання літературних та статистичних джерел географічної інформації.

Уміння і навички:

- освоєння сучасних технологій наукових рекреаційно-географічних досліджень;
- аналізувати інформаційні джерела за темою навчально-дослідної роботи;
- планувати, організовувати та проводити польові рекреаційно-географічні дослідження;
- аналізувати різні аспекти територіальної організації туристсько-рекреаційної сфери;
- використовувати спеціальне програмне забезпечення для обробки статистичних даних та отримання нової інформації

1.5.5. Заплановані результати педагогічної практики

Сформовані фахові компетентності:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; вдосконалювати власне навчання і виконання, включно з розробленням навчальних і дослідницьких навичок, орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності;
- здатність ефективно застосовувати на практиці ті чи інші методи навчання залежно від різних об'єктивних факторів;

- здатність розробляти власну систему навчання географії та використовувати її під час педагогічних практик;

- здатність адаптуватися у педагогічному колективі для вирішення спільних завдань навчання й виховання.

Знання:

- особливості побудови шкільного курсу географії та вузівських географічних дисциплін і спецкурсів;

- шляхи реалізації міжпредметних зв'язків при викладанні географії;

- сучасні концепції географічної освіти та їх відображення у шкільних програмах і підручниках;

- склад і структуру системи географічних знань, умінь і навичок;

- особливості засобів навчання географії та географічних дисциплін;

- дидактичну сутність кожного методу навчання і можливості його використання у навчальному процесі;

- педагогічні ідеї вчителів-новаторів та сучасні педагогічні технології навчання географічних дисциплін у школі;

- форми, методи і прийоми організації повторення і перевірки знань і вмінь учнів;

- сучасні вимоги до рівня навчальних досягнень учнів з географії;

- нетрадиційні форми контролю знань і вмінь;

- склад і зміст матеріальної бази навчання географічних дисциплін у школі;

- основні форми організації навчальної роботи у школі;

- нестандартні за формою і структурою уроки географії;

- зміст і методику планування навчальної роботи у школах;

- зміст, роль і форми позанавчальної роботи вчителя географії.

Уміння і навички:

- уміння визначати зміст, мету і задачі навчального заняття у школі;

- уміння залежно від змісту й обсягу заняття обирати його форму (тип), методичні прийоми, стиль викладання;

- навички підбирати наочні посібники до навчальних занять - карти, ілюстрації, макети, схеми тощо, а також технічні засоби навчання;

- уміння складати розгорнутий план-конспект навчального заняття - уроку;

- навички застосовувати різноманітні методи навчання і форми перевірки знань для ефективного досягнення поставленої дидактичної мети;

- навички враховувати під час навчання індивідуальні вікові особливості учнів та рівень підготовки класу, групи;

- уміння й навички дотримуватися під час викладання матеріалу основних дидактичних принципів – науковості, систематичності, наочності, доступності, індивідуального підходу тощо;

- уміння викладати матеріал логічно, послідовно, доказово, образно, емоційно і т.і.;

- навички проводити під час практики науково-дослідницьку роботу – спостереження, анкетування, педагогічні експерименти тощо та узагальнювати одержані результати;

- уміння організовувати виховну роботу з учнями, проводити різноманітні позакласні заходи.

1.5.6. Заплановані результати переддипломної практики

Згідно до вимог освітньої програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Сформовані компетентності: розвиток інтелектуального та загальнокультурного рівня; самостійне проведення наукової діяльності, вдосконалення методологічного апарату дослідження; креативність (спроможність регенерувати нові ідеї), здатність демонструвати поглиблені знання з певної тематики освітянсько-географічних досліджень, виховання потреби систематичного поновлення своїх знань та можливість творчо їх застосовувати в

практичній діяльності, здатність систематизувати отримані результати дослідження та доводити їх коректність.

Знати: сучасні вимоги до проведення наукових досліджень, етапи проведення наукового дослідження, методи, методика чи технології проведення експериментальних робіт, літературні та картографічні джерела за тематикою дослідження, поглиблене бачення об'єкт-предметного тіла, вимоги до оформлення наукових робіт.

Уміти: аналізувати проблематику освітянсько-географічних досліджень, аналізувати, систематизувати та узагальнювати наукову інформацію за тематикою дослідження, застосовувати сучасні методи обробки просторової (хорологічної), статистичної інформації, якісно та ефективно використовувати картографічний метод досліджень, пропонувати шляхи вирішення поставлених питань у науковому дослідженні, оцінювати та прогнозувати можливі варіанти перспектив у визначених та невизначених умовах, виявляти сильні та слабкі сторони у їх розвитку, виявляти можливі напрямки впровадження в освітню галузь результатів дослідження. За час переддипломної практики студент має узагальнити увесь матеріал з теоретичної та практичної частин магістерської кваліфікаційної роботи з обраної теми дослідження, завершити практичну частину дослідження, сформулювати висновки, пропозиції та можливі шляхи реалізації отриманих результатів, пройти попереднє обговорення результатів наукового дослідження з обраної тематики на засіданні кафедри фізичної географії та картографії.

2. Зміст практик

2.1. Навчальна природничо-наукова практика

Розділ 1. Соціально-економічний

Загальний збір студентів. Установча конференція. Інструктаж з охорони праці та техніки безпеки. Розподіл робіт по групах, бригадах, отримання індивідуальних завдання. Підбір необхідної літератури, статистичної і картографічної інформації; робота з джерелами інформації.

Відвідання музею історії регіону (або краєзнавчого музею), оглядова тематична екскурсія по центральній частині міста.

Камеральні роботи: опис історії формування регіону, його заселення, господарське освоєння, роль адміністративного центру в соціально-економічному розвитку регіону. Складання комп'ютерної картографічної основи об'єктів дослідження.

Відвідання місць розробки корисних копалин, підприємств і музеїв, маршрутні спостереження.

Камеральні роботи: вивчення додаткових літературних і картографічних джерел, складання карти «Природно-ресурсний потенціал регіону».

Камеральні роботи: ознайомлення з можливостями пошуку та аналізу статистичної інформації. Отримання статистичних даних з офіційних публікацій, Інтернету, регіональних статистичних органів. Аналіз отриманої інформації. Складання карти щільності населення; графіків і діаграм, що характеризують динаміку чисельності і склад населення, природний і механічний рух, територіальну структуру міст і сільських поселень регіону.

Ознайомлення з роботою промислових підприємств, їх територіальною структурою. Знайомство з його економічними і технологічними особливостями.

Камеральні роботи: збір додаткової інформації і характеристика структури господарства і промисловості міста, опис конкретних підприємств. Складання картосхем, графіків і діаграм.

Ознайомлення з роботою підприємства переробної промисловості АПК, маршрутні польові спостереження.

Камеральні роботи: збір додаткової інформації і характеристика особливостей розвитку підприємств АПК міста, опис конкретних підприємств. Складання картосхем, графіків і

діаграм.

Ознайомлення з роботою транспортного підприємства та його інфраструктурою.

Камеральні роботи: збір додаткової інформації, її аналіз і складання картосхем. Опис конкретних об'єктів.

Завершення аналізу та обробки отриманої інформації, складання зведеного текстового звіту, його оформлення. Складання фото- та відеозвіту і презентації до підсумкової доповіді на захисті.

Розділ 2. Топографічний

Проведення топографо-геодезичних зйомок

ВСТУП. Ознайомлення з програмою практики. Інструктаж з техніки безпеки. Отримання і перевірка інструментів, необхідного обладнання і матеріалів. Підготовка польової документації. Знайомство з роботою геодезичних приладів та етапами проведення топографічних знімань.

1.1. Створення геодезичної основи для виконання топографічного знімання – прокладання теодолітно-тахеометричного ходу (7-8 точок). Рекогностування місцевості. Робота з теодолітом: вимірювання горизонтальних (магнітних азимутів та внутрішніх кутів) і вертикальних кутів. Вимірювання довжин ліній мірною стрічкою. Камеральна обробка результатів: побудова схем ув'язки горизонтальних і вертикальних кутів теодолітно-тахеометричного ходу, обрахування координатної відомості та відомості висот. Складання каталогу координат і висот. Підготовка планшету, побудова координатної сітки та геодезичної основи.

1.2. Виконання топографічного знімання в масштабі 1:500 чи 1:1 000. Тахеометрична зйомка. Вимірювання горизонтальних (полярних), вертикальних кутів та відстаней до пікетів. Складання абрису. Обробка результатів тахеометричного знімання (обчислення перевищень та висот точок) і нанесення на планшет пікетних точок, викреслювання ситуації і рельєфу. Обчислення та нанесення на планшет планового і висотного положення місцевих предметів, ситуацій і точок рельєфу. Викреслювання плану місцевості в умовних знаках. Інтерполяція висотних позначок і проведення горизонталей. Оформлення топографічного плану.

1.3. Поздовжнє та поперечне нівелювання з метою побудови профілю місцевості. Рекогностування траси довжиною 1 км. Вимірювання перевищень. Викреслювання плану місцевості вздовж траси нівелювання. Обчислення висот точок траси (пікетів, іксових та проміжних точок). Побудова поздовжнього та поперечного профілів.

1.4. Спрощені зйомки. Бусольне знімання ділянки розміром 1,5-2,0 га. Рекогностування місцевості. Складання абрису. Вимірювання магнітних азимутів та відстаней між станціями. Зйомка ситуації способами обходу, полярним, кутових та лінійних засічок, перпендикулярів. Складання плану місцевості в масштабі 1:1 000. Визначення площ контурів механічним та графічним способами. Окомірна зйомка ділянки площею 5 - 10 га в масштабі 1:5 000. Довжина ліній ходу 1,5-2,0 км. Барометричне нівелювання точок ходу з метою проведення горизонталей через 5-10 м.

1.5. Дешифрування знімків та визначення масштабів аерознімків. Вибір на аерознімку та вимірювання на місцевості базових відстаней. Здійснення аналізу зміни ситуації. Дешифрування аерознімку.

Захист матеріалів навчальної топографічної практики

2.1. Оформлення матеріалів практики: журналів спостережень, відомостей обчислень, планів ділянок та профілів місцевості.

2.2. Перевірка індивідуальності виконання польових і камеральних робіт. Контроль виконання індивідуальних завдань.

2.3. Проведення польового топографічного конкурсу.

Розділ 3. Метеорологічний

«Метеорологічний майданчик». Побудова схеми-плану стандартного метеорологічного майданчика та учбового. Встановлення існуючих приладів, її призначення

та умов експлуатації. Порівняльний аналіз майданчиків, висновок щодо репрезентативності вимірювань. Типовий порядок спостережень. Вивчення фізико-географічних умов розташування метеорологічного майданчика, характеру навколишньої місцевості. Результати спостережень записуються у щоденник навчальної практики.

«Мікрокліматичні дослідження». Виконання мікрокліматичних досліджень на висоті 0,5 та 2,0 м. Вимірювання температури різних шарів ґрунту (5, 10, 15, 20 см). Вимірювання температури повітря та характеристик вологості, обчислення вертикальних градієнтів. Розрахувати вертикальний градієнт температури повітря у шарі 0,5 – 2,0 м. Проаналізувати коливання температури поверхні ґрунту в часі, пояснити виявленні особливості. З'ясувати, як змінюється температура ґрунту з глибиною.

Встановити режим зволоження території, виявити на досліджуваних рівнях, проаналізувати їх зміни та пояснити відповідно до існуючих закономірностей в метеорології та кліматології. Зробити висновок щодо оптимального (несприятливого) режиму зволоження.

Вітровий режим: пояснити щодо зміни напрямку, силу вітру на різних рівнях. З'ясувати, чи отримані дані відповідають існуючим закономірностям в метеорології.

«Актинометричні спостереження». Вимірювання видів сонячної радіації, побудова графіків добової зміни даних показників. Розрахунок радіаційного балансу та альбедо території.

«Комплексні метеорологічні спостереження». Вимірювання основних показників стану прилеглого шару повітря за повною програмою Типового порядку спостережень, побудова графіків добової зміни даних показників. Розрахунок середніх значень за добу.

«Підсумковий». Оформлення виконання практичних занять. Складання чистових картосхем, моделей. Опис занять за планом розділів. Оформлення наукових висновків за темами польових занять і завдань. Оформлення додатків. Індивідуальний захист результатів польової практики.

Розділ 4. Гідрологічний

Гідрологічне вивчення ріки Сіверський Донець.

Присвячена вивченню методики опису річки як гідрологічного об'єкту. Під час практичних польових занять у студентів-географів закріплюються знання про ріку, формуються уміння проводити гідрологічні спостереження та обробляти гідрологічну інформацію.

Побудова плану ріки в ізобатах та в плані, побудова 3 поперечних профілів ріки і обрахунки поперечного перерізу, визначення швидкості водної течії ріки та витрат води в річці, встановлення температури, кольору та прозорості води ріки, опис характеру гідрологічних процесів в річці.

Гідрологічне вивчення Білого озера

Присвячена вивченню методики опису озера як гідрологічного об'єкту. Під час практичних польових занять у студентів закріплюються знання про озеро, формуються уміння проводити гідрологічні спостереження та обробляти гідрологічну інформацію щодо будови та організації озера.

Визначення температури, жорсткості, кольору та прозорості води озера, опис характеру гідрологічних процесів в озері.

Гідрологічне вивчення Коротунівського ставка

Присвячена вивченню методики опису ставка як гідрологічного об'єкту. Під час практичних польових занять у студентів закріплюються знання про ставок, формуються уміння проводити гідрологічні спостереження та обробляти гідрологічну інформацію щодо будови та організації ставка.

Визначення температури, жорсткості, кольору та прозорості води ставка, опис характеру гідрологічних процесів в ставку.

Гідрологічне вивчення болота

Присвячена вивченню методики опису болота (заболочених ділянок) як гідрологічного об'єкту. Під час практичних польових занять у студентів закріплюються знання про болото,

заболочені землі формуються уміння проводити гідрологічні спостереження та обробляти гідрологічну інформацію щодо будови та організації болота.

Побудова плану болота, побудова і обрахунки розмірів болота за допомогою топокарти району практики, визначення типу болота та генезисом, трофістю та характером будови і розвитку.

Гідрологічне вивчення підземних вод

Присвячена вивченню методики опису підземних вод і джерел як гідрологічних об'єктів. Під час практичних польових занять у студентів закріплюються знання про підземні води, формуються уміння проводити гідрологічні спостереження та обробляти гідрологічну інформацію щодо будови та організації підземних вод і їх джерел.

Картографування виходів підземних вод (у вигляді джерел) на денну поверхню. Визначення водоносних і водотривких порід. Виконання інструментальної зйомки ділянок виходів підземних вод на земну поверхню. Встановлення характеру джерел, якості підземних вод (температура, колір, прозорість, смак). Визначення дебіту джерел. Визначення глибини залягання дзеркала водоносного горизонту. Проведення гідрогеологічного профілювання місцевості. Складання комплексної гідрологічної характеристики джерел і підземних водоносних горизонтів за планом. Оцінка господарського використання підземних вод і їх екологічні проблеми.

Камеральна обробка. Підготовка звіту

Присвячена вивченню методики заключних узагальнень, вироблення висновків, оформлення та підготовку матеріалів польового щоденнику та звіту про проходження навчальної практики, захист власних результатів і отримання заліку.

Розділ 5. Ґрунтознавчий

Передпольовий етап практики. Ознайомлення з метою і завданнями практики, технікою безпеки, правилами викопування ґрунтових ям, методикою визначення виду ґрунтів, формою ведення щоденника. Отримання індивідуального завдання з практики. Складання плану морфологічного опису ґрунтового розрізу. Загальне маршрутне знайомство з територією, де проходитиме польова практика. Планування робочих маршрутів.

Різновиди ґрунтів вододілу. Польове вивчення ґрунтів вододільної поверхні. Закладання і вивчення розрізів, взяття зразків і монолітів ґрунтів. Вивчення умов ґрунтоутворення: прив'язка, рельєф, природна та культурна рослинність, особливості географічного середовища. Вивчення морфологічних та фізичних властивостей ґрунтів вододілу: виділення горизонтів, визначення їх потужності, забарвлення, структури, механічного складу, щільності, вологості, новоутворень, включень тощо. Ведення польового щоденника. Заповнення бланку опису ґрунтів. Визначення різновидів ґрунтів. Проведення камеральної обробки отриманих результатів. Визначення характеристик ґрунтів в камеральних умовах: вміст гігроскопічної вологи, вмісту перегною, кислотності тощо. Складання графіків, профілів, ґрунтового нарису тощо.

Різновиди ґрунтів заплави. Польове вивчення ґрунтів заплави річки Сіверський Донець. Закладання і вивчення розрізів, взяття зразків і монолітів ґрунтів. Вивчення умов ґрунтоутворення: прив'язка, рельєф, природна та культурна рослинність, особливості географічного середовища. Вивчення морфологічних та фізичних властивостей ґрунтів річкової заплави: виділення горизонтів, визначення їх потужності, забарвлення, структури, механічного складу, щільності, вологості, новоутворень, включень тощо. Ведення польового щоденника. Заповнення бланку опису ґрунтів. Визначення різновидів ґрунтів. Проведення камеральної обробки отриманих результатів. Визначення характеристик ґрунтів в камеральних умовах: вміст гігроскопічної вологи, вмісту перегною, кислотності тощо. Складання графіків, профілів, ґрунтового нарису тощо.

Різновиди ґрунтів схилів вододілу, балок, ярів. Польове вивчення ґрунтів схилів. Закладання і вивчення розрізів, взяття зразків і монолітів ґрунтів на бровці, схилах, лінії тальвегу балки (яру) від верхів'я до гирла. Вивчення умов ґрунтоутворення: прив'язка, рельєф, природна та культурна рослинність, особливості географічного середовища. Вивчення

морфологічних та фізичних властивостей ґрунтів схилової поверхні: виділення горизонтів, визначення їх потужності, забарвлення, структури, механічного складу, щільності, вологості, новоутворень, включень тощо. Ведення польового щоденника. Заповнення бланку опису ґрунтів. Визначення різновидів ґрунтів. Проведення камеральної обробки отриманих результатів. Визначення характеристик ґрунтів в камеральних умовах: вміст гігроскопічної вологи, вмісту перегною, кислотності тощо. Складання графіків, профілів, ґрунтового нарису тощо.

Різновиди ґрунтів борової тераси. Польове вивчення ґрунтів борової тераси річки Сіверський Донець. Закладання і вивчення розрізів, взяття зразків і монолітів ґрунтів. Вивчення умов ґрунтоутворення: прив'язка, рельєф, природна та культурна рослинність, особливості географічного середовища. Вивчення морфологічних та фізичних властивостей ґрунтів борової тераси: виділення горизонтів, визначення їх потужності, забарвлення, структури, механічного складу, щільності, вологості, новоутворень, включень тощо. Ведення польового щоденника. Заповнення бланку опису ґрунтів. Визначення різновидів ґрунтів. Проведення камеральної обробки отриманих результатів. Визначення характеристик ґрунтів в камеральних умовах: вміст гігроскопічної вологи, вмісту перегною, кислотності тощо. Складання графіків, профілів, ґрунтового нарису.

Написання звіту. Впорядкування матеріалів дослідження. Оформлення матеріалів польових досліджень, оформлення матеріалів камеральних досліджень, оформлення графіків. Складання заліку з розділу «Ґрунтознавство» навчальної природничо-орієнтованої практики.

Розділ 6. Біогеографічний

Передпольовий етап практики. Ознайомлення з метою і завданнями практики, технікою безпеки, правилами закладання пробних ділянок та трансект польових досліджень біоценозів, приладами та приладдями, необхідними для роботи, методикою визначення назви біоценозу на різних рівнях (до найменшого рівня – асоціації), формою ведення щоденника. Отримання індивідуального завдання з практики. Загальне маршрутне знайомство з територією, де проходитиме польова практика. Планування робочих маршрутів та організації роботи кожного студента у підгрупі.

Різновиди біоценозів вододілу. Польове вивчення біоценозів вододільної поверхні (зазвичай, 2-3 видів, з детальним описом, мінімум 1 біоценозу та скороченим дослідженням інших). Закладання і вивчення описових пробних ділянок: вивчення умов формування біоценозу: прив'язка, рельєф, ґрунт, особливості географічного середовища; вивчення окремих представників біоти; ведення польового щоденника; заповнення бланку опису пробної ділянки; відбір зразків біомаси для камеральних досліджень; проведення камеральної обробки отриманих результатів.

Різновиди біоценозів заплави та особливості водно-болотної рослинності. Польове вивчення біоценозів заплави річки Сіверський Донець. Закладання і вивчення описових пробних ділянок – за аналогічним переліком завдань теми 2. Ознайомлення із водно-болотною рослинністю.

Різновиди біоценозів схилів вододілу, балок, ярів. Польове вивчення біоценозів та особливостей рослинності схилів. Закладання і вивчення описових пробних ділянок (за аналогічним переліком завдань теми 2), а також – трансект для польового вивчення біоценозів. З'ясування залежностей розвитку рослинності від експозиції, крутизни та інших характеристик схилів.

Різновиди біоценозів борової тераси. Польове вивчення біоценозів борової тераси річки Сіверський Донець. Закладання і вивчення розрізів описових пробних ділянок (за аналогічним переліком завдань теми 2). Закріплення знань щодо антропогенного фактору формування рослинного покриву.

Написання звіту. Впорядкування матеріалів дослідження. Оформлення матеріалів польових досліджень, оформлення матеріалів камеральних досліджень, оформлення графіків, описів окремих видів рослин, гербарію. Складання заліку з розділу «Біогеографія» навчальної природничо-орієнтованої практики.

Розділ 7. Геолого-геоморфологічний

Передпольовий етап практики. Ознайомлення з метою і завданнями практики, технікою безпеки, методикою опису геологічного відслонення, формою ведення щоденника. Отримання індивідуального завдання з практики. Загальне маршрутне знайомство з територією, де проходитиме польова практика. Планування робочих маршрутів.

Геолого-геоморфологічна характеристика району практики. Ознайомлення із загальною характеристикою рельєфу району практики. Тектоніка регіону. Типовий рельєф вододілу. Основні типи порід району. Генетичні типи відкладів. Стратотипи. Методика опису геологічного відслонення. Опис відслонень ерозійних форм вододілу. Ведення щоденника.

Історія геологічного розвитку території. Давні тектонічні рухи. Дніпровсько-Донецька западина. Дніпровський грабен. Трансгресія та регресія моря до неогену. Сучасна тектонічна активність. Флювіогляціальні форми рельєфу в районі практики. Ведення польового щоденника.

Ерозійні форми рельєфу. Види ерозії за просторовою конфігурацією. Бокова та глибинна ерозія. Будова ерозійної форми рельєфу. Класифікація ерозійних форм рельєфу. Поняття базису ерозії. Причини колювань базису ерозії. Евстатичні колювання моря. Принципи утворення ерозійних форм. Делювій. Вивчення ерозійних форм на місцевості. Ведення польового щоденника.

Морфологія долини річки Сіверський Донець. Структурні елементи типової річкової долини. Асиметрія річкової долини та її причини. Принципи утворення терас. Алювіальні відклади. Мікрорельєф терас. Леси та їх походження. Перша надзаплавна тераса. Морфологія русла. Плеса та Перекати. Перенос та акумуляція осадкового матеріалу в руслі. Динаміка зміни долини та її причини. Ведення польового щоденника.

Написання звіту. Впорядкування матеріалів дослідження. Оформлення матеріалів польових досліджень, оформлення матеріалів камеральних досліджень, оформлення графіків. Складання заліку з розділу «Геоморфологія і палеогеографія» навчальної природничо-орієнтованої практики.

2.2. Навчальна професійно-орієнтована практика

Навчальна професійно-орієнтована практика проводиться у літній час упродовж 8 тижнів (переважно – з кінця травня до початку липня). Маршрут практики пролягає рівнинними і гірськими (Карпати) регіонами України.

Практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового та камерального (заключного). Тривалість кожного з етапів визначається графіком проведення практик, який щорічно розглядається і затверджується на засіданнях кафедри фізичної географії та картографії.

Підготовчий етап проходить у навчальних лабораторіях і кабінетах кафедри фізичної географії та картографії факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, у ЦНБ ХНУ. У цей час проводяться організаційні, навчально-методичні та господарчі заходи, які забезпечують хід практики. Студенти вивчають методичний посібник з техніки безпеки, інструкції з охорони життя та складають залік з техніки безпеки викладачам-керівникам практики.

Польовий етап практики включає проведення спостережень і запланованих досліджень, збір фактичного матеріалу, набуття студентами вмінь із проведення польових досліджень. Цей етап практики проходить за певними маршрутами. Він виконується пішки, автобусом, поїздом або іншими видами транспорту відповідно до розробленого і затвердженого графіка маршруту. У залежності від конкретних обставин маршрут може бути змінений керівником практики, але мають виконуватися усі вимоги програми практики щодо формування основних умінь і навичок студентів. Побут студентів організовується відповідно до умов туристського походу або проживання в умовах туристських баз, туристичних притулків, навчальних стаціонарів, гуртожитків тощо.

Камеральний (заключний) етап практики проходить у навчальних лабораторіях і кабінетах кафедри фізичної географії та картографії ХНУ. У цей час проводиться обробка матеріалів спостережень, зафіксованих у польових щоденниках, складаються карти, схеми, комплексні профілі, геологічні та ґрунтові розрізи та ін., виготовляються колективний звіт та фотозвіт, стіннівка, презентація практики тощо.

Під час проходження практики по Україні студенти знайомляться з різноманітними рівнинними ландшафтами у межах фізико-географічних провінцій і областей лісової, лісостепової зон, а також із ландшафтами (поясами) гірських споруд Карпат; вивчають рідкісні природні об'єкти (грязьові вулкани, льодовикові цирки, морени та ін.), найбільш типові форми рельєфу рівнин і гір, гідрографічні об'єкти та ін.

Практиканти знайомляться з промисловими і сільськогосподарськими ландшафтами, зональною спеціалізацією сільського господарства, видобутком корисних копалин і т. ін., здійснюють екскурсії по містах, заповідниках, національних природних парках, відвідують музеї, історичні місця, різні туристичні об'єкти.

Науково-дослідна робота студентів виконується по групах; основна увага надається спостереженням, роботі з літературними і картографічними джерелами, збору та обробці польових досліджень.

Серед організаційних форм проведення практики виділяються оглядові екскурсії, ландшафтні маршрутні спостереження, збір інформації з картографічних і літературних джерел, камеральна обробка зібраної інформації і матеріалів. Протягом підготовчого етапу викладач читає оглядові лекції про райони практики (обсягом 6-8 годин), проводить заняття та залік з техніки безпеки (4-6 годин), організовує роботу студентів із літературою, картографічним матеріалом тощо.

Під час польового етапу викладач-керівних щодня проводить заняття – до виходу на маршрут і після його закінчення (установчі і підсумкові лекції, консультації, інструкції, бесіди тощо), організовує самостійне вивчення студентами об'єктів на маршрутах або проводить маршрутну екскурсію, супроводжуючи її поясненням, розповіддю, демонстрацією карт, схем та ін.

Під час практики організовуються екскурсії по містам України, по заповідниках і національних парках, з вивчення цікавих об'єктів природи та культури. На час гірського розділу практики студенти перебувають Закарпатській області чи Івано-Франківській області, звідки кожного дня здійснюють радіальні дослідницькі маршрути до природних і культурних об'єктів.

Дослідження рівнинних ландшафтів проводиться на території національного природного парку. В ході практики студенти знайомляться з роботою національного парку, відвідують відділ освіти та рекреації та активно співпрацюють з науковими співробітниками відділу науки.

В продовж практики студенти знайомляться з природними особливостями національного парку та проводять картографування його ландшафтних комплексів. Робота складається з декількох етапів і включає: 1) укладання ландшафтної карти-гіпотези шляхом дешифрування космічних знімків та проведення оверлейного аналізу засобами ГІС-технологій; 2) перевірка ландшафтної карти-гіпотези в польових умовах методами опису фацій у ключових точках із заповненням стандартного бланку опису фацій (за Г.П. Мілером, К.І. Геренчуком та А.А. Відіною) та заповненням електронного бланку в середовищі NextGIS Mobile для детального опису типів фацій; укладання ландшафтного профілю для виявлення міжкомпонентних взаємозв'язків; 3) уточнення карти-гіпотези в камеральних умовах.

В ході практики студент мають можливість опрацювати фондові матеріали відділу науки НПП.

У процесі практики (або її частини), яка проходить за межами України, студенти вивчають аналогічні об'єкти природи і господарства відповідної країни (Туреччини) за спеціально складеними і затвердженими на геолого-географічному факультеті програмою або планом.

На заключному етапі викладач організовує переважно самостійні заняття студентів, які обробляють матеріали практики, готують звіт (фотозвіт) і презентації до захисту.

За умови продовження адаптивного карантину, спричиненого коронавірусом 2019-nCoV, ознайомлення з природними, історико-культурними об'єктами, науковими та освітніми установами, організаціями, підприємствами географічної, туристичної, галузей міст України та переважно західних гірських областей можливе у дистанційному режимі (онлайн-екскурсії, онлайн-лекції, онлайн-практичні роботи тощо).

2.3. Виробнича практика

Виробнича практика базується на знаннях і вміннях, що їх набули студенти під час вивчення фахових дисциплін і спецкурсів.

Перед початком кожного розділу виробничої практики проводиться установча конференція, а після закінчення практики – підсумкова конференція.

Студенти вивчають методичний посібник з техніки безпеки, інструкції з безпеки життєдіяльності та складають залік із техніки безпеки викладачеві-керівнику практики. Під час перебування на підприємствах, закладах, установах, що є базою проходження виробничої практики, студенти зобов'язані виконувати правила внутрішнього розпорядку та техніки безпеки відповідного підприємства, закладу, установи. Для цього у кожному закладі проводиться спеціальний інструктаж.

Календарний графік виробничої практики складається викладачем-керівником групи студентів залежно від затвердженого кафедрою навчального плану на поточний рік, а також від специфіки роботи закладів, де проходить виробнича практика.

За умови продовження адаптивного карантину, спричиненого коронавірусом 2019-nCoV, ознайомлення з виробничими, науковими та освітніми установами, організаціями, підприємствами географічної та картографічної галузей м. Харків можливе у дистанційному режимі.

Пакет **необхідних документів** для офіційної організації практики включає в себе такі матеріали:

1. Наказ по університету щодо направлення студентів на виробничу практику; в наказі вказуються причини направлення студентів, призначаються керівники студентів, вказуються строки практики.
2. Угоди з установами, що є базами проходження виробничої практики.
3. Щоденники проходження практики в установах, що є базами проходження виробничої практики.
4. Підсумковий звіт по завершенню практики; подається до навчальної частини Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Зміст виробничої практики включає наступні розділи та теми:

Робота в профільних установах

Виробничі, наукові та освітні установи, організації, підприємства географічної та картографічної галузей міста Харків

Зміст: робота студентів на кафедрі фізичної географії та картографії з відвідуванням профільних підприємств, установ, закладів, організацій м. Харкова (гідрометеорологічних, геоекологічних, топографо-геодезичних, картографічних, туристичних, освітніх, управлінських та інших) згідно затвердженого графіку. Ознайомлення з туристично-рекреаційним потенціалом міста Харкова (Харківської області).

Робота на базі проходження практики

Зміст: робота студентів в установах, закладах, організаціях згідно укладених угод, включаючи ознайомлення зі структурою установи, напрямками діяльності та особливостями технологічного процесу; виконання завдання від установи (виробництва).

Робота в бібліотеках, фондах та архівах організацій

Ознайомлення з провідними бібліотеками міста Харків

Зміст: робота студентів у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного

університету імені В. Н. Каразіна, Харківській державній науковій бібліотеці імені В.Г. Короленка та ін. Написання огляду літератури за темою науково-дослідної роботи студента за обсягом, що відповідає двом розділам кваліфікаційної роботи бакалавра.

2.4. Вибіркова практика

Туристсько-краєзнавча практика базується на знаннях і вміннях, що їх набули студенти під час вивчення фахових дисциплін і спецкурсів.

На **підготовчому** етапі проводяться аудиторні заняття, які включають інструктаж студентів з техніки безпеки, ознайомлення студентів з програмою практики, закріплення за студентами конкретних напрямів досліджень, проведення лекцій з методики суспільно-географічних досліджень.

Студенти самостійно збирають вихідні матеріали про особливості розвитку рекреації та туризму в регіоні, розробляють програми досліджень за своїми напрямками та опрацьовують методики досліджень.

Підготовчий етап закінчується заліком у формі співбесіди, в ході якої перевіряється, наскільки студент усвідомлює поставлені перед ним завдання, розуміє алгоритм їх розв'язання, а також оцінюється робота зі збору вихідних матеріалів та знання методики дослідження.

Під час **польового** етапу практики здійснюється виїзд групи студентів у район дослідження. Організовується поселення на базі (в якості бази можуть бути гуртожитки, туристичні бази тощо).

Керівники практики розробляють маршрути та складають їх графік. Проводяться радіальні виїзди та виходи: в управління та відділи обласної державної адміністрації, на підприємства та установи.

Студенти збирають статистичну та іншу інформацію про розвиток рекреації та туризму в регіоні, відвідують туристичні фірми.

У камеральних умовах проводиться попереднє упорядкування та групування зібраних даних. У вихідні дні організовується відпочинок та дозвілля студентів.

На **камеральному** етапі практики проводиться обмін студентів зібраними даними, їх узагальнення та первинна обробка. Кожен студент готує попередній варіант індивідуального звіту.

За умови продовження адаптивного карантину, спричиненого коронавірусом 2019-нCoV, ознайомлення з географічними і туристичними організаціями і м. Харків можливе у дистанційному режимі.

Пакет **необхідних документів** для офіційної організації практики включає в себе такі матеріали:

1. Наказ по університету щодо направлення студентів на туристсько-краєзнавчу практику; в наказі вказуються причини направлення студентів, призначаються керівники студентів, вказуються строки практики.
2. Угоди з установами, що є базами проходження туристсько-краєзнавчої практики.
3. Щоденники проходження практики в установах, що є базами проходження туристсько-краєзнавчої практики.
4. Підсумковий звіт по завершенню практики; подається до навчальної частини Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

2.5. Педагогічна практика

Педагогічна практика базується на знаннях і вміннях, що їх набули студенти під час вивчення географічних та психолого-педагогічних дисциплін і спецкурсів. Для поліпшення педагогічної підготовки студентів-географів на кафедрі фізичної географії та картографії ХНУ імені В.Н. Каразіна викладаються низка спецкурсів педагогічного спрямування. Перед

початком кожного з видів педагогічної практики проводиться установча конференція, а після закінчення практики - підсумкова конференція

Студенти вивчають методичний посібник з техніки безпеки, інструкції з охорони життя та складають залік із техніки безпеки викладачеві-керівнику практики. Під час перебування у навчальних закладах студенти зобов'язані виконувати правила внутрішнього розпорядку та техніки безпеки. Для цього у кожному закладі проводиться спеціальний інструктаж. Інструктажі з техніки безпеки та охорони життя проводяться також перед проведенням студентами екскурсій та інших позашкільних заходів з учнями.

Календарний графік педагогічної практики складається викладачем-керівником групи студентів залежно від затвердженого кафедрою навчального плану на поточний рік, а також від специфіки навчального закладу, де проводиться практика.

Можливе проведення уроків он-лайн (за планом школи).

В обов'язки студентів входять такі вимоги:

- прослухати інструктаж та засвідчити у спеціальному журналі кафедри знання правил техніки безпеки при проходженні педпрактики;
- дотримуватись правил техніки безпеки;
- відвідувати заняття і не пропускати їх без поважних причин;
- виконувати усі поставлені перед педпрактикою завдання;
- дотримуватись загальних організаційних вимог і дисципліни при проходженні педпрактики;
- для індивідуального захисту кожним студентом має бути представлений звіт та щоденник про проходження педагогічної практики;
- кожен студент повинен скласти диференційний залік за підсумками проходження педпрактики.

До обов'язків керівника практики входить таке:

- провести інструктаж студентів з техніки безпеки;
- створити належні безпечні умови для життя студентів при проведенні занять;
- науково та методично-грамотно організувати навчальний процес;
- заздалегідь (за 2-3 місяці) до початку практики спланувати місце практики та затвердити його на засіданні кафедри;
- вести контроль навчального процесу та дисципліни в колективі студентів;
- консультувати студентів при виконанні ними самостійної роботи;
- прийняти у студентів звіти про проходження педагогічної практики та виставити своєчасно залік.

Пакет необхідних документів для офіційної організації практики включає в себе такі матеріали:

1. Наказ по університету щодо відправлення студентів на педагогічну практику; в наказі вказуються причини направлення студентів, призначається керівник студентів, вказуються строки практики.

2. Відомість на фінансові витрати (оплату шкільним працівникам).

3. Підсумковий звіт по завершенню педпрактики; подається до навчальної частини ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Усі інші питання, пов'язані з проведенням педагогічних практик, регламентуються Інструкціями Міносвіти про проведення педагогічних практик.

2.6. Переддипломна

Згідно до вимог освітньої програми студенти повинні досягти таких результатів навчання: *Сформовані компетентності*: розвиток інтелектуального та загальнокультурного рівня; самостійне проведення наукової діяльності, вдосконалення методологічного апарату дослідження; креативність (спроможність регенерувати нові ідеї), здатність демонструвати поглиблені знання з певної тематики освітянсько-географічних досліджень, виховання потреби систематичного поновлення своїх знань та можливість творчо їх застосовувати в практичній діяльності, здатність систематизувати отримані результати дослідження та доводити їх коректність.

Знати: сучасні вимоги до проведення наукових досліджень, етапи проведення наукового дослідження, методи, методику чи технології проведення експериментальних робіт, літературні та картографічні джерела за тематикою дослідження, поглиблене бачення об'єкт-предметного тіла, вимоги до оформлення наукових робіт.

Уміти: аналізувати проблематику освітянсько-географічних досліджень, аналізувати, систематизувати та узагальнювати наукову інформацію за тематикою дослідження, застосовувати сучасні методи обробки просторової, статистичної інформації, якісно та ефективно використовувати картографічний метод досліджень, пропонувати шляхи вирішення поставлених питань у науковому дослідженні, оцінювати та прогнозувати можливі варіанти перспектив у визначених та невизначених умовах, виявляти сильні та слабкі сторони у їх розвитку, виявляти можливі напрямки впровадження в освітню галузь результатів дослідження. За час переддипломної практики студент має узагальнити увесь матеріал з теоретичної та практичної частин бакалаврської кваліфікаційної роботи з обраної теми дослідження, завершити практичну частину дослідження, сформулювати висновки, пропозиції та можливі шляхи реалізації отриманих результатів, пройти попереднє обговорення результатів дослідження з обраної тематики на засіданні кафедри фізичної географії та картографії.

3. Вимоги до баз практик

Практика студентів Університету проводиться на базах практики, які забезпечують виконання її програми для відповідних рівнів вищої освіти.

Базами практик можуть бути структурні підрозділи Університету, сучасні підприємства (організації, установи) різних галузей господарства, науки, освіти, торгівлі, сільського господарства, державного управління тощо різних форм власності в Україні та за її межами.

3.1. Вимоги до баз навчальної природничо-наукової практики

За соціально-економічним розділом практика може проходити на підприємствах регіону (міста), де відбувається ознайомлення студентів з принципами і методами організації маршрутних і стаціонарних соціально-економічних регіональних досліджень. Під час практики проводиться інструктаж з охорони праці та техніки безпеки.

Фізико-географічна частина практики проходить на науково-дослідній базі університету в селищі Гайдари Зміївського району Харківської області, де студенти отримують навички польових досліджень. Також проводиться інструктаж з охорони праці та техніки безпеки під час польових робіт та виїзних маршрутів.

3.2. Вимоги до баз навчальної професійно-наукової практики

Базами педагогічної практики є наукові, науково-дослідні, освітні та туристичні установи України, які мають відповідні умови для проживання та роботи студентів під час проходження практики та знаходяться в межах затвердженого маршруту практики. Навчальна практика може проходити за розробленими маршрутами у вигляді експедицій, екскурсій на території України з подальшою камеральною обробкою результатів у структурних підрозділах Університету.

3.3. Вимоги до баз виробничої практики

Базами виробничої практики є профільні виробничі, наукові та освітні установи, організації, підприємства, діяльність яких дотична до освітньо-професійних програм «Картографія, геоінформатика і кадастр», «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів» з якими у Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна укладені договори на співробітництво та проведення виробничої практики. Ці підприємства повинні мати кваліфіковані кадри та матеріально-технічну базу для забезпечення якісної підготовки студентів у межах виробничої практики.

Студенти можуть самостійно з дозволу відповідних кафедр, керівництва Університету визначити для себе місце проходження практики і пропонувати його для використання. У цьому випадку студент повинен подати на розгляд заяву на проходження практики та відповідний документ із базового закладу, у якому адміністрація бази практики гарантуватиме створення необхідних умов для виконання студентом програми практики. За потреби з базами

практик Університет завчасно укладає договори на проведення практики встановленої форми. Тривалість дії договорів погоджується договірними сторонами.

3.4. Вимоги до баз вибіркової практики

Підприємства, установи, організації, які залучаються для проведення виробничої практики студентів, повинні відповідати таким вимогам:

- наявність структур, що відповідають спеціальності, за якою здійснюється підготовка фахівців;

- забезпечення кваліфікованого керівництва практикою студентів;
- надання студентам права користування бібліотекою, лабораторіями, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання робочої програми практики

Базами проведення виробничої практики студентів є органи державної влади і місцевого самоврядування регіонального рівня (обласні та районні ради і державні адміністрації); навчальні заклади, які займаються підготовкою фахівців за аналогічною спеціальністю; установи і заклади науково-дослідницького профілю; туристичні фірми.

Між Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна і базою практики укладається договір на проведення практики.

Студенти можуть самостійно з дозволу відповідних кафедр, керівництва Університету визначити для себе місце проходження практики і пропонувати його для використання. У цьому випадку студент повинен подати на розгляд заяву на проходження практики та відповідний документ із базового закладу, у якому адміністрація бази практики гарантуватиме створення необхідних умов для виконання студентом програми практики. За потреби з базами практик Університет завчасно укладає договори на проведення практики встановленої форми. Тривалість дії договорів погоджується договірними сторонами.

3.5. Вимоги до баз педагогічної практики

Базами педагогічної практики є найкращі школи, гімназії, ліцеї міста Харкова, з якими укладаються договори на проведення педагогічної практики. Ці школи мають кваліфіковані педагогічні кадри, добре обладнаний кабінет географії тощо.

Студенти можуть самостійно з дозволу відповідних кафедр, керівництва Університету визначити для себе місце проходження практики і пропонувати його для використання. У цьому випадку студент повинен подати на розгляд заяву на проходження практики та відповідний документ із базового закладу, у якому адміністрація бази практики гарантуватиме створення необхідних умов для виконання студентом програми практики. За потреби з базами практик Університет завчасно укладає договори на проведення практики встановленої форми. Тривалість дії договорів погоджується договірними сторонами.

4. Організація проведення та керівництво практиками

4.1. Відповідальність за організацію та проведення практики студентів Університету покладено на проректора з науково-педагогічної роботи. Загальну організацію практики студентів та контроль за її проведенням здійснює завідувач виробничої практики Навчального центру практичної підготовки і працевлаштування Управління якості освіти. Безпосереднє навчально-методичне керівництво і виконання програми практики здійснюють завідувачі відповідних кафедр. До керівництва практики залучаються досвідчені науково-педагогічні працівники зі стажем роботи не менш ніж 3 роки.

4.2. Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики, є:

- розробка наскрізних та робочих програм практики;
- розробка критеріїв оцінювання практики студентів;
- укладання договорів про проведення практики між Університетом та підприємством, організацією, установою [форми договорів - Додаток 3];
- визначення баз практики; - розподіл студентів за базами практики;
- підготовка інформації базам практики щодо обсягів, напрямів, строків практичної підготовки студентів, потреби в обладнанні, інвентарі та матеріалах, необхідних для оснащення майстерень, навчальних лабораторій і кабінетів;

- складання кошторису-калькуляції щодо витрат на проведення практики студентів поза межами м. Харкова (на відстані понад 50 км) [Додаток 4];
- призначення керівників практики;
- складання тематики індивідуальних завдань на практику;
- підготовка форм звітної документації за результатами проведення практики;
- інші заходи (в разі необхідності).

4.3. На початку практики студенти повинні пройти інструктаж з охорони праці в галузі, ознайомитися з правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства, порядком отримання документації та матеріалів. На студентів, які проходять практику на підприємстві, поширюється законодавство про працю та правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства.

4.4. Наказом проректора з науково-педагогічної роботи Університету про проведення практики студентів визначаються:

- вид, терміни та місце проведення практики;
- іменний список студентів, яких направлено на практику;
- навчально-методичний керівник (завідувач кафедри), факультетський керівник та керівник практики від кафедри (груповий керівник); - терміни проведення та оцінювання практики;
- терміни звітування про результати проведення практики.

Відповідальність за оформлення наказу про практику покладається на факультетського керівника практики та керівника(-ів) практики від кафедр (групового(-вих) керівника(-ів)). Строк оформлення наказу про проведення практики - 5 робочих днів до початку практики. В окремих випадках, коли навантаження із керівництва практикою студентів одного факультету передається на кафедру, підпорядковану іншому факультету, керівництво практикою й оформлення наказу щодо її проведення здійснює керівник практики від кафедри (груповий керівник), який має відповідне навантаження.

4.5. Відповідальним за організацію і проведення практики на факультеті є декан факультету, який:

- здійснює керівництво навчально-методичним забезпеченням практики на факультеті ;
- забезпечує та контролює інформування студентів про місце, строки проведення практики та форми звітування;
- здійснює контроль за організацією та проведенням практики кафедрами, виконанням програми практики, своєчасним підбиттям підсумків, а також складання звітної документації за підсумками практики;
- заслуховує звіти кафедр про проведення практики на вченій раді факультету.

4.6. Безпосереднє навчально-методичне керівництво практикою студентів здійснює завідувач відповідної кафедри, який:

- спільно із факультетським керівником практики розробляє наскрізну програму практики і за необхідності доопрацьовує її, але не рідше, ніж раз на п'ять років;
- бере участь у розробці робочих програм практики та контролює дотримання вимог наскрізної програми практики;
- погоджує тематику індивідуальних завдань студентів на практику;
- бере участь у проведенні установчих зборів студентів із питань практики та підсумкових конференцій за результатами практики;
- здійснює навчально-методичне керівництво і контроль за проведенням усіх видів практики, що проводяться на кафедрі;
- заслуховує звіти про практику та аналізує виконання програм практики на засіданнях кафедри;

4.6. Завідувач виробничої практики Навчального центру практичної підготовки і працевлаштування Управління якості освіти: контролює проведення всіх організаційних заходів перед направленням студентів на практику: інструктаж про порядок проходження практики, надання студентам необхідних документів (направлення, програми, щоденник

практики, календарний план, індивідуальне завдання, теми курсової роботи, кваліфікаційної роботи (проекту), методичні рекомендації щодо оформлення звітної документації тощо);

- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження згідно із робочою програмою практики;

- відстежує забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і безпеки життєдіяльності;

- узгоджує договори з підприємствами, організаціями, установами за вибором студентів;
- контролює відповідність навчальним планам видів і строків проведення практики, кількість студентів, обов'язки Університету та бази практики щодо організації та проведення практики;

- перевіряє та узгоджує проекти наказів і рішень вчених рад Університету та факультетів із питань практики;

- уточнює із базами практики умови проведення практики; - надає кафедрам інформацію щодо наявності місць практики згідно з укладеними договорами;

- здійснює контроль за проведенням практики, аналізує та узагальнює її результати;

- здійснює через бухгалтерію Університету розрахунок із базами практики відповідно до укладених договорів;

- аналізує звіти кафедр за результатами практики та готує підсумкову довідку про її проведення.

- має право у складі комісії брати участь у підбитті підсумків із практики;

- подає проректору з науково-педагогічної роботи письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо поліпшення практики студентів.

4.7. Факультетський керівник практики призначається наказом проректора з науково-педагогічної роботи із числа висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, які мають стаж роботи не менш ніж три роки.

На факультеті призначається не більше одного факультетського керівника практики на кожний вид практики.

Факультетський керівник практики:

- спільно з керівниками від кафедри (груповими керівниками) розробляє проекти наказів про практику та відповідає за їхнє оформлення, здійснює розподіл студентів за базами практики, організовує проведення зборів студентів із питань практики до її початку (установча конференція) та після її проведення (підсумкова конференція);

- повідомляє студентів про порядок звітування з практики, критерії оцінювання та форми звітування;

- подає до Навчального центру практичної підготовки і працевлаштування Управління якості освіти звіти про проведення практики з пропозиціями щодо вдосконалення її організації.

4.8. Керівник практики від кафедри (груповий керівник практики) призначається наказом проректора з науково-педагогічної роботи для безпосереднього керівництва практикою студентів.

Керівник практики від кафедри (груповий керівник практики):

- розробляє та погоджує із завідувачем кафедри тематику індивідуальних завдань на практику;

- до початку практики проводить зі студентами, яких направлено на практику, інструктажі з безпеки життєдіяльності та охорони праці, оформлює відповідні документи;

- узгоджує із керівником практики від бази практики індивідуальні завдання на практику з урахуванням особливостей місця практики;

- видає студентам індивідуальні завдання на практику у строк, установлений цим Положенням;

- засвідчує відповідність баз практик критеріям її проведення (шляхом оформлення Протоколу);

- спільно з факультетським керівником розробляє проекти наказів про практику;

- бере участь у розподілі студентів за місцями практики;

- стежить за своєчасним прибуттям студентів до місць практики;

- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проведення;
- надає методичну допомогу студентам під час виконання ними індивідуальних завдань і збирання матеріалів;
- проводить обов'язкові консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту про практику;
- інформує студентів про порядок подання звітів про практику;
- приймає захист звітів студентів про практику у складі комісії, на підставі чого оцінює результати практики студентів; - здає звіти студентів про практику на кафедру.

4.9. Обов'язки безпосередніх керівників, призначених базами практики, зазначені в окремих розділах договорів на проведення практики.

Керівник практики від бази практики, який здійснює загальне керівництво практикою, несе особисту відповідальність за проведення практики.

До його обов'язків входять:

- розподіл студентів за робочими місцями відповідно до графіку проходження практики;
- інструктаж з охорони праці, протипожежної безпеки на підприємстві та на робочому місці під час виконання конкретних видів робіт;
- ознайомлення студентів з організацією робіт на конкретному робочому місці; забезпечення виконання графіків проходження практики за структурними підрозділами підприємства;
- оцінка якості роботи студентів, складання на них характеристик із відображенням у них виконання програми практики, якості професійних знань та умінь; забезпечення і контроль дотримання студентами правил внутрішнього розпорядку бази практики;
- допомога в підбиранні матеріалу для курсових та кваліфікаційних робіт (проектів).
- створити безпечні умови для студентів при проходженні виробничої практики;
- науково та методично грамотно організувати процес проходження практики;

4.10. Студенти проходячи практику, зобов'язані: до початку практики пройти інструктаж з охорони праці та пожежної безпеки;

- до початку практики одержати від керівника практики від кафедри (групового керівника) направлення, методичні матеріали (методичні вказівки, програму, щоденник, індивідуальне завдання) та консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені робочою програмою практики та вказівками її керівників;
- вивчити і суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно виконати програму практики та подати звіт у повному обсязі керівнику практики від кафедри (груповому керівнику практики).

4.11. Для організації та проходження практики студентами заочної форми навчання можуть використовуватися ресурси системи дистанційного навчання.

4.12. В обов'язки старости групи / мікрогрупи входить облік відвідування студентами бази практики, уроків та інших заходів, ознайомлення їх із завданнями і дорученнями керівників практики, ведення журналу практики. Староста групи / мікрогрупи відповідає за своєчасне подання до навчально-методичного відділу (сектор практик) заповненого належним чином журналу обліку роботи викладачів, учителів, спеціалістів впродовж 5 календарних днів після закінчення навчальної та 10 календарних днів після закінчення виробничої практики.

4.13. Студенти-практиканти мають право:

- звертатися до керівників практики Університету, адміністрації баз практик з усіх питань, що виникають у процесі проходження практики;
- користуватися матеріальною базою, бібліотекою, кабінетами та навчально-методичним забезпеченням, використовувати технічну, інформаційно-методичну та іншу документацію, необхідну для виконання програми практики;

- на свободу педагогічної творчості; - вносити пропозиції щодо удосконалення організації практики.

4.13. Польові практики

4.13.1. Польова практика – форма навчальної діяльності, націлена на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час аудиторних занять; вироблення у студентів умінь і навичок вивчення географічних об'єктів, оволодіння методикою польових досліджень; розвиток наукового мислення, уміння виявляти й аналізувати взаємозв'язки між окремими компонентами природи, у територіальних господарських системах тощо.

4.13.2. Усі польові практики проводяться відповідно до навчальних планів та графіків навчального процесу.

4.13.3. Вибір місця проведення польової виїзної практики та питання її організаційно-методичного забезпечення оформлюються у вигляді аргументованих висновків, які подаються відповідною кафедрою на розгляд вченої ради факультету. У разі прийняття позитивного рішення, витяг із протоколу засідання вченої ради факультету про рекомендований порядок проведення виїзної практики у наступному навчальному році подається на розгляд ректору Університету, який приймає остаточне рішення про виїзний характер практики.

4.13.4. Завідувач виробничої та навчальної практик Університету перед початком практики на підставі рапорту декана відповідного факультету готує проект наказу про проведення практики, у якому: - визначається район і термін проведення практики; - призначається керівник групи та його заступник (заступники), помічник, (помічники); - обумовлюється відповідальність керівника та його заступника (заступників) за збереження життя і здоров'я студентів протягом усієї практики; - затверджується персональний склад групи та маршрут проведення поїздки.

4.13.5. Окремо зазначаються студенти, які проходитимуть практику в м. Харків, виконуючи індивідуальне завдання (якщо вони не можуть проходити практику в польових виїзних умовах за станом здоров'я або з інших поважних причин, про що повинна бути відповідна довідка чи заява).

4.13.6. Схема маршруту та розклад руху під час практики оформлюється в трьох примірниках і затверджується ректором Університету за погодженням із перевізником. Один примірник схеми маршруту та розклад руху видається водію, інші зберігаються у завідувача виробничої та навчальної практик Університету та перевізника.

4.13.7. Наказ на проведення практики із зазначеними списками студентів і їх керівниками та заступниками оформлюється у трьох примірниках. Один екземпляр зберігається у завідувача виробничої та навчальної практик Університету, інші видаються керівнику виїзної практики і перевізнику.

4.13.8. До поїздки допускаються студенти, які зазначені у наказі про проведення практики і не мають протипоказань для поїздки за станом здоров'я, що підтверджується відповідною довідкою лікаря.

4.13.9. Керівник групи та його заступник (заступники) повинні мати навички з надання першої долікарської допомоги.

4.8.10. При проведенні автобусних поїздок кількісний склад груп не може перевищувати кількість місць для сидіння в одному автобусі.

4.8.11. Керівник групи та його заступник (заступники) несуть відповідальність за життя і здоров'я учасників поїздки відповідно до законодавства, а також за загальну організацію та дотримання учасниками правил дорожнього руху, протипожежної безпеки, вимог із охорони природи, пам'яток історії і культури тощо.

4.8.12. Безпосередній виїзд на польову практику контролюється завідувачем відповідної кафедри. Який перевіряє наявність усіх необхідних для проведення практики документів, обладнання, засобів надання долікарської допомоги тощо.

5. Підбиття підсумків практик, методи контролю та схема нарахування балів

5.1. Підбиття підсумків навчальної природничо-наукової практики

Під час навчальної природничо-наукової практики контролюється вміння використовувати здобуті теоретичні знання з різних розділів практики; ступінь усвідомлення навчального матеріалу, вміння проводити самостійні дослідження у польових умовах; правильність визначення стану атмосфери за її метеорологічними ознаками; вміння оформлювати матеріали польових досліджень, виконувати камеральні дослідження, обробляти отримані результати, робити висновки.

Підсумки навчальної практики підводяться у процесі складання студентом підсумкового контролю керівнику практики. Студенти, які виконали всі завдання згідно програми практики, оформили відповідно всім вимогам звіт і щоденник практики, отримують залік в останній день практики. Студент, який не виконав програму практики, направляється на практику вдруге або відраховується з навчального закладу.

5.1.1. Критерії оцінювання результатів навчальної природничо-наукової практики для соціально-економічного розділу

Під час соціально-економічного етапу практики звітування здійснюється у вигляді щоденника практики, індивідуального звіту, групового звіту, підсумкового тестового контролю. Кожна група отримує своє індивідуальне дослідницьке завдання, результати виконання якого стають складовою частиною загального звіту із суспільно-географічної практики всього курсу. Для зручності виконання індивідуальних робіт, забезпечення внеску всіх студентів у загальний підсумковий звіт з урахуванням (по можливості) інтересів і здібностей кожного окремого студента, групи поділяються на бригади (по 2-4 особи), які отримують свої завдання, що є складовою частиною загальної роботи групи. Ці завдання стосуються як безпосередніх поглиблених досліджень, так і їх опису, картографування, фотофіксації, участі у формуванні загального звіту. Крім того, в ході практики визначаються студенти, відповідальні за представлення її результатів на засіданні наукового дискусійного клубу, складання підсумкової доповіді, комп'ютерної презентації, фотовиставки.

Методи контролю та схема нарахування балів для соціально-економічного розділу

Під час практики контроль здійснюється у формі перевірки обробки результатів польових досліджень. Звітна документація: *польові щоденники, журнали топографічних знімань*, із записами спостережень та результатів вимірювань, виконаними практичними завданнями, *профілі, плани місцевості*. Проведення усного та письмового контролю теоретичних та практичних знань наприкінці практики. Всі роботи виконуються студентами індивідуально при роботі в бригадах. Кожного польового дня кожен студент опановує окремий вид роботи.

Схема нарахування балів для соціально-економічного розділу

Розділи	Вид роботи	Кількість балів
Підготовчий	Інструктаж з техніки безпеки, вступне заняття, отримання загального та індивідуальних завдань	2
Польовий	Ознайомлення з виробничим процесом підприємств	4
	Ведення щоденників	2
Камеральний	Індивідуальний звіт (змістовність, оформлення, захист)	3
	Груповий звіт (змістовність, оформлення, захист, відповіді на питання)	1
	Підсумковий контроль	4
Сума балів за практику		16

Для отримання залікової оцінки з економіко-географічної практики необхідним є виконання всіх видів робіт.

5.1.2. Критерії оцінювання результатів навчальної природничо-наукової практики для топографічного розділу

Оцінка з практики складається з таких складових: польові та камеральні роботи за кожний день практики, участь в написанні звіту, захист звіту.

Розподіл балів здійснюється таким чином:

За кожен день практики студент може отримати максимально 2 бали:

2 бали виставляється, коли студент присутній на польових роботах, успішно виконав всі заплановані польові і камеральні завдання, написав відповідну частину звіту, своєчасно підписав щоденник.

1,5 бали виставляється студентам, які з поважних причин (чергування на базі, хвороба тощо) не проводили польові дослідження, але приймали активну участь в камеральних роботах при обробці матеріалів польових досліджень, написали відповідну частину звіту, своєчасно підписали щоденник, або коли студент був присутній на відповідних польових дослідженнях, виконав всі навчальні завдання, але з деякими помилками, або щоденник підписав несвоєчасно

1 бал виставляється тоді, коли студент був присутній на відповідній екскурсії і виконував окремі завдання, або за відсутності на польових дослідженнях, але прийняття участі при написанні відповідного розділу звіту.

0,5 бали студент отримує за присутності на польових дослідженнях та за виконанні пасивно окремі завдання з помилками, або за відсутності на польових дослідженнях, але самостійно виконанні навчальні завдання у повному обсязі.

0 балів виставляється якщо студент не був присутнім на екскурсіях, зовсім не виконав навчальні завдання, не приймав участі у написанні звіту, не оформив щоденник.

Схема нарахування балів для топографічного розділу

Письмовий контроль	Робота з приладами	Документи та їх обробка	Щоденник	<i>Всього</i>
15	12	3	2	<i>34</i>

5.1.3. Критерії оцінювання результатів навчальної природничо-наукової практики для метеорологічного розділу

Оцінка з практики складається з таких складових: польові та камеральні роботи за кожний день практики, участь в написанні звіту, захист звіту.

Розподіл балів здійснюється таким чином:

За кожен день практики студент може отримати максимально 2 бали:

2 бали виставляється, коли студент проводив самостійно вимірювання, обслуговування приладів, успішно виконав всі заплановані польові і камеральні завдання, написав відповідну частину звіту, своєчасно підписав щоденник.

1,5 бали виставляється студентам, які з поважних причин (чергування на базі, хвороба тощо) не всі вимірювання провели, але приймали активну участь в камеральних роботах при обробці матеріалів польових досліджень, написали відповідну частину звіту, своєчасно підписали щоденник, або коли студент був присутній на відповідних польових дослідженнях, виконав всі навчальні завдання, але з деякими помилками, або щоденник підписав несвоєчасно

1 бал виставляється тоді, коли студент був присутній на спостереженнях, але самостійно не брав участі в їх проведенні, виконував окремі завдання, не приймав участі при написанні відповідного розділу звіту.

0,5 бали студент отримує за присутності на польових дослідженнях та за виконанні пасивно окремі завдання з помилками, або за відсутності на польових дослідженнях, але самостійно виконанні навчальні завдання у повному обсязі.

0 балів виставляється, якщо студент не брав участі у спостереженнях, не виконав заплановані завдання, не приймав участі у написанні звіту, не оформив щоденник.

Сумарна поточна оцінка за всі дні практики – 8 балів. Захист результатів практики та звіту з практики оцінюється в 2 бали.

T1	T2	T3	T4	T5	T6	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуаль не завдання			
-	2	2	2	2	-	-	-	8	2	10

5.1.5. Критерії оцінювання результатів навчальної природничо-наукової практики для ґрунтознавчого розділу

Оцінка з практики складається з таких складових: польові та камеральні роботи за кожний день практики, участь в написанні звіту, захист звіту.

Розподіл балів здійснюється таким чином:

За кожен день практики студент може отримати максимально 2 бали:

2 бали виставляється, коли студент присутній на польових роботах, успішно виконав всі заплановані польові і камеральні завдання, написав відповідну частину звіту, своєчасно підписав щоденник.

1,5 бали виставляється студентам, які з поважних причин (чергування на базі, хвороба тощо) не проводили польові дослідження, але приймали активну участь в камеральних роботах при обробці матеріалів польових досліджень, написали відповідну частину звіту, своєчасно підписали щоденник, або коли студент був присутній на відповідних польових дослідженнях, виконав всі навчальні завдання, але з деякими помилками, або щоденник підписав несвоєчасно

1 бал виставляється тоді, коли студент був присутній на відповідній екскурсії і виконував окремі завдання, або за відсутності на польових дослідженнях, але прийняття участі при написанні відповідного розділу звіту.

0,5 бали студент отримує за присутності на польових дослідженнях та за виконанні пасивно окремі завдання з помилками, або за відсутності на польових дослідженнях, але самостійно виконанні навчальні завдання у повному обсязі.

0 балів виставляється якщо студент не був присутнім на екскурсіях, зовсім не виконав навчальні завдання, не приймав участі у написанні звіту, не оформив щоденник.

Сумарна поточна оцінка за всі дні практики – 8 балів. Захист результатів практики та звіту з практики оцінюється в 2 бали.

Схема нарахування балів для ґрунтознавчого розділу

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Екзамен	Сума
Розділ . Ґрунтознавство						Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуаль не завдання	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6					
-	2	2	2	2	-	-	-	8	2	10

5.1.6. Критерії оцінювання результатів навчальної природничо-наукової практики для біогеографічного розділу

Оцінка з практики складається з таких складових: польові та камеральні роботи за кожний день практики, участь в написанні звіту, захист звіту.

Розподіл балів здійснюється таким чином:

За кожен день практики студент може отримати максимально 2 бали:

2 бали виставляється, коли студент присутній на польових роботах, успішно виконав всі заплановані польові і камеральні завдання, написав відповідну частину звіту, своєчасно підписав щоденник.

1,5 бали виставляється студентам, які з поважних причин (чергування на базі, хвороба тощо) не проводили польові дослідження, але приймали активну участь в камеральних роботах при обробці матеріалів польових досліджень, написали відповідну частину звіту, своєчасно підписали щоденник, або коли студент був присутній на відповідних польових

дослідженнях, виконав всі навчальні завдання, але з деякими помилками, або щоденник підписав несвоєчасно

1 бал виставляється тоді, коли студент був присутній на відповідній екскурсії і виконував окремі завдання, або за відсутності на польових дослідженнях, але прийняття участі при написанні відповідного розділу звіту.

0,5 бали студент отримує за присутності на польових дослідженнях та за виконанні пасивно окремі завдання з помилками, або за відсутності на польових дослідженнях, але самостійно виконанні навчальні завдання у повному обсязі.

0 балів виставляється якщо студент не був присутнім на маршрутах, зовсім не виконав навчальні завдання, не приймав участі у написанні звіту, не оформив щоденник.

Сумарна поточна оцінка за всі дні практики – 8 балів. Захист результатів практики та звіту з практики оцінюється в 2 бали.

Схема нарахування балів для біогеографічного розділу

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Екзамен	Сума
Розділ . Біогеографія						Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуаль не завдання	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6					
-	2	2	2	2	-	-	-	8	2	10

5.1.7. Критерії оцінювання результатів навчальної природничо-наукової практики для геолого-геоморфологічного розділу

Оцінка з практики складається з таких складових: польові та камеральні роботи за кожний день практики, участь в написанні звіту, захист звіту.

Розподіл балів здійснюється таким чином:

За кожен день практики студент може отримати максимально 2 бали:

2 бали виставляється, коли студент присутній на польових роботах, успішно виконав всі заплановані польові і камеральні завдання, написав відповідну частину звіту, своєчасно підписав щоденник.

1,5 бали виставляється студентам, які з поважних причин (чергування на базі, хвороба тощо) не проводили польові дослідження, але приймали активну участь в камеральних роботах при обробці матеріалів польових досліджень, написали відповідну частину звіту, своєчасно підписали щоденник, або коли студент був присутній на відповідних польових дослідженнях, виконав всі навчальні завдання, але з деякими помилками, або щоденник підписав несвоєчасно

1 бал виставляється тоді, коли студент був присутній на відповідній екскурсії і виконував окремі завдання, або за відсутності на польових дослідженнях, але прийняття участі при написанні відповідного розділу звіту.

0,5 бали студент отримує за присутності на польових дослідженнях та за виконанні пасивно окремі завдання з помилками, або за відсутності на польових дослідженнях, але самостійно виконанні навчальні завдання у повному обсязі.

0 балів виставляється якщо студент не був присутнім на екскурсіях, зовсім не виконав навчальні завдання, не приймав участі у написанні звіту, не оформив щоденник.

Сумарна поточна оцінка за всі дні практики – 8 балів. Захист результатів практики та звіту з практики оцінюється в 2 бали.

Схема нарахування балів для геоморфологічного розділу

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Контрольна робота, передбачена	Індивідуаль не завдання	Разом	Екзамен	Сума
Розділ . Геолого-геоморфологічний										
T1	T2	T3	T4	T5	T6					

						навчальним планом				
-	2	2	2	2	-	-	-	8	2	10

Узагальнена схема нарахування балів за навчальну природничо-наукову практику

Соціально-економічний розділ	Топографічний розділ	Метеорологічний розділ	Гідрологічний розділ	Ґрунтознавчий розділ	Біогеографічний розділ	Геоморфологічний розділ	Сума балів
16	34	10	10	10	10	10	100

5.2. Підбиття підсумків навчальної професійно-орієнтованої практики

Підсумкові матеріали подаються студентами у вигляді колективного письмового наукового звіту, фото звіту та за потреби індивідуальних щоденників та інших звітних матеріалів - планів-конспектів занять.

Підсумки педагогічної практики підводяться на захисті звіту, на якому мають бути присутні усі студенти та керівники практики. Студенти подають на розгляд колективні звіти та виступають із доповідями за результатами індивідуальних або з колективних завдань. Звітну документацію студенти здають на зберігання на кафедрі.

Критерії оцінювання результатів навчальної професійно-орієнтованої практики

Критерії оцінювання розробляють викладачі кафедри. При цьому враховуються: якість роботи практиканта у полі, повнота звітної документації та результати захисту.

Методи контролю та схема нарахування балів за результатами навчальної професійно-орієнтованої практики

Під час практики і захисту звітів передбачені такі змістові частини оцінювання:

1. Оцінювання усних відповідей на систему запитань про географічні особливості районів практики;
2. Оцінювання якості звіту та фотозвіту з практики;
3. Оцінювання робіт на місцевості при виконанні індивідуальних і групових завдань.

Підсумки навчальної практики підводяться у процесі складання студентом модуля екзаменаційної роботи керівнику практики. Студенти, які виконали всі завдання згідно програми практики, оформили відповідно всім вимогам звіт і щоденник практики, отримують залік в останній день практики. Студент, який не виконав програму практики, направляється на практику вдруге або відраховується з навчального закладу.

Результати складання заліку заносяться до екзаменаційної відомості у вигляді окремого модуля, проставляються у заліковій книжці студента. Оцінка з практики враховується при призначенні стипендії на рівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента.

Оцінка з практики складається з таких складових: польові та камеральні роботи за кожний день практики, участь в написанні звіту, захист звіту.

Розподіл балів здійснюється таким чином:

За кожен день практики студент може отримати максимально 2 бали:

2 бали виставляється, коли студент присутній на польових роботах, успішно виконав всі заплановані польові і камеральні завдання, написав відповідну частину звіту, своєчасно підписав щоденник.

1,5 бали виставляється студентам, які з поважних причин (чергування на базі, хвороба тощо) не проводили польові дослідження, але приймали активну участь в камеральних

роботах при обробці матеріалів польових досліджень, написали відповідну частину звіту, своєчасно підписали щоденник, або коли студент був присутній на відповідних польових дослідженнях, виконав всі навчальні завдання, але з деякими помилками, або щоденник підписав несвоєчасно

1 бал виставляється тоді, коли студент був присутній на відповідній екскурсії і виконував окремі завдання, або за відсутності на польових дослідженнях, але прийняття участі при написанні відповідного розділу звіту.

0,5 бали студент отримує за присутності на польових дослідженнях та за виконанні пасивно окремі завдання з помилками, або за відсутності на польових дослідженнях, але самостійно виконанні навчальні завдання у повному обсязі.

0 балів виставляється якщо студент не був присутнім на екскурсіях, зовсім не виконав навчальні завдання, не приймав участі у написанні звіту, не оформив щоденник.

Сумарна поточна оцінка за всі дні практики – 8 балів. Захист результатів практики та звіту з практики оцінюється в 2 бали.

Розподіл балів, що присвоюються студентам у результаті проходження навчальної професійно-орієнтованої практики

<i>Змістові частини (результати оформлення відповідних спостережень)</i>			<i>Написання звіту</i>	<i>Відвідування практичних польових занять</i>	<i>Захист звіту і виконаних завдань, включаючи індивідуальне</i>
1	2	3	10	10	20
25	25	10			

5.3. Підбиття підсумків виробничої практики

Підсумкові матеріали подаються студентами у вигляді індивідуального письмового звіту, індивідуальних щоденників та загальної презентації. Зміст і перелік звітної документації визначаються кафедрою фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Підсумки виробничої практики підводяться на підсумковій конференції, на якій мають бути присутні всі студенти та керівники практики від університету. Студенти виступають з індивідуальними звітами, які супроводжуються презентацією, та захищають результати проходження практики. Звітну документацію студенти здають на зберігання на кафедру фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Критерії оцінювання результатів виробничої практики

Критерії оцінювання розробляють викладачі кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. При цьому враховуються: якість роботи практиканта під час практики, повнота звітної документації, відвідуваність, захист звіту. Загальна сума балів, яку може отримати студент за проходження виробничої практики – 100 балів. За окремий вид робіт можна набрати максимально такі бали:

<i>Структура звітності</i>	<i>К-сть балів</i>	<i>Відповідальний за оцінку</i>
Відвідування профільних підприємств м. Харкова	20	керівники практики від університету
Робота на базі проходження практики	20	керівники від баз практики
Огляд літератури за темою науково-дослідної роботи	20	наукові керівники студентів від кафедри

Написання звіту з виробничої практики та його захист (залікова робота):	40	керівники практики від університету, наукові керівники студентів від кафедри
- Оформлення щоденника практики (що є документальним підтвердженням роботи студента в установі)	5	керівники практики від університету
- Оформлення підрозділів звіту виробничої практики, що включають огляд літератури (обсяг не менше 30 стор.)	10	наукові керівники студентів від кафедри
- Змістовне наповнення інших частин звіту та загальне оформлення (оформлення звіту має відповідати вимогам до оформлення наукових робіт)	10	керівники практики від університету
- Захист практики (усна доповідь студента та відповіді на запитання)	15	керівники практики від університету, наукові керівники студентів від кафедри
Усього	100	

За *Тему 1* (відвідування профільних підприємств м. Харкова) студент отримує 20 балів у разі відвідування всіх запланованих підприємств, присутності на всіх днях практики та активної участі у спілкуванні з представниками профільних підприємств. За кожну пропущену екскурсію або некоректну поведінку під час відвідування фахового підприємства студент отримує на 2 бали менше від загальної суми. У разі, якщо студент не з'явився на цю частину практики, він не допускається до захисту звіту з виробничої практики.

За *Тему 2* (робота на базі проходження практики) 20 балів студентам виставляють керівники від баз практики. При оцінюванні вони враховують кількість днів, які студенти відпрацювали на підприємстві, якість виконання поставлених перед ними виробничих завдань, набуті фахові вміння та навички. Свої бали керівники від баз практик виставляють студентам в індивідуальні щоденники. У разі, якщо студент не з'явився на цю частину практики, він не допускається до захисту звіту з виробничої практики.

За *Тему 3* (огляд літератури за темою науково-дослідної роботи) 20 балів студентам виставляють керівники від баз практики. При цьому:

- 5 балів студенти отримують за повноту обсягу підрозділів звіту, що включають огляд літератури (не менше 30 стор.). За недотримання обсягу на кожні 5 сторінок студент отримує на 1 бал менше;
- 5 балів студенти отримують за список джерел літератури за темою дослідження, який включає не менше 50 джерел. За недотримання списку на кожні 5 джерел літератури студент отримує на 1 бал менше;
- 10 балів студенти отримують за змістове наповнення цієї частини звіту. Наукові керівники оцінюють глибину аналізу джерел літератури, відповідність змісту звіту темі дослідження, повноту розкриття поставлених питань.

За *написання звіту з виробничої практики та його захист* (залікова робота) студенти можуть максимально отримати 40 балів. При цьому бали розподіляються наступним чином:

- оформлення щоденника практики – 5 балів. За кожну некоректно або неохайно оформлену сторінку щоденника зі студента знімається 1 бал;
- оформлення підрозділів звіту виробничої практики, що включають огляд літератури – 10 балів. За кожну типову помилку в оформленні цих підрозділів (наявність граматичних та орфографічних помилок, некоректне оформлення рисунків і таблиць, недотримання полів, розміру шрифту, вирівнювання тексту, невірно виставлені абзаци та відступи перед текстом

тощо) зі студента знімається 1 бал;

– змістовне наповнення інших частин звіту та загальне оформлення звіту – 10 балів. За кожен типову помилку в наповненні цих частин звіту (недотримання стандартів оформлення джерел літератури, наявність граматичних та орфографічних помилок, некоректне оформлення рисунків і таблиць, недотримання полів, розміру шрифту, вирівнювання тексту, невірно виставлені абзаци та відступи перед текстом тощо) зі студента знімається 1 бал;

– захист практики – 15 балів. При цьому студент може максимально отримати 5 балів за свою усну доповідь на захисті, 5 балів – за підготовку окремих слайдів для загальної презентації для захисту практики, 5 балів – за відповіді на питання керівників практики та присутніх на захисті викладачів кафедри.

Методи контролю та схема нарахування балів за результатами виробничої практики

На захист, який проводиться в останній тиждень практики, кожен студент в обов'язковому порядку представляє:

1. Щоденник практики, оформлений відповідно до вимог.
 2. Звіт з виробничої практики, у тому числі:
 - Опис установи, що є базою проходження практики. Робота в установі;
 - Огляд літератури за темою науково-дослідної роботи студента (мінімум 30 сторінок);
 - Список використаних джерел (мінімум 50 джерел).
 3. Презентує та захищає результати проходження виробничої практики
- Оцінки виставляються на підставі спостережень за діяльністю студента, а також на основі вивченої звітної документації студента.

Максимально можлива оцінка – 100 балів. Мінімальна оцінка для отримання заліку – 50 балів.

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Написання звіту виробничої практики та його захист (залікова робота)	Сума
Розділ 1		Розділ 2	Разом		
T1	T2	T3			
20	20	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

5.4. Підбиття підсумків вибіркового виду практики

Підсумкові матеріали подаються студентами у вигляді індивідуального письмового звіту, індивідуальних щоденників та загальної презентації. Зміст і перелік звітної документації визначаються кафедрою фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Підсумки виробничої практики підводяться на підсумковій конференції, на якій мають бути присутні всі студенти та керівники практики від університету. Студенти виступають з індивідуальними звітами, які супроводжуються презентацією, та захищають результати проходження практики. Звітну документацію студенти здають на зберігання на кафедру фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Критерії оцінювання результатів туристсько-краєзнавчої практики

Критерії оцінювання розробляють викладачі кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. При цьому враховуються: якість роботи практиканта під час практики, повнота звітної документації, відвідуваність, захист звіту. Загальна сума балів, яку може отримати студент за проходження туристсько-краєзнавчої практики – 100 балів. За окремий вид робіт можна набрати максимально такі бали:

<i>Структура звітності</i>	<i>К-сть балів</i>	<i>Відповідальний за оцінку</i>
Відвідування профільних підприємств м. Харкова	20	керівники практики від університету
Робота на базі проходження практики	20	керівники від баз практики
Огляд літератури за темою науково-дослідної роботи	20	наукові керівники студентів від кафедри
Написання звіту з туристсько-краєзнавчої практики та його захист (залікова робота):	40	керівники практики від університету, наукові керівники студентів від кафедри
- Оформлення щоденника практики (що є документальним підтвердженням роботи студента в установі)	5	керівники практики від університету
- Оформлення підрозділів звіту туристсько-краєзнавчої практики, що включають огляд літератури (обсяг не менше 30 стор.)	10	наукові керівники студентів від кафедри
- Змістовне наповнення інших частин звіту та загальне оформлення (оформлення звіту має відповідати вимогам до оформлення наукових робіт)	10	керівники практики від університету
- Захист практики (усна доповідь студента та відповіді на запитання)	15	керівники практики від університету, наукові керівники студентів від кафедри
Усього	100	

За *Тему 1* (відвідування профільних підприємств м. Харкова) студент отримує 20 балів у разі відвідування всіх запланованих підприємств, присутності на всіх днях практики та активної участі у спілкуванні з представниками профільних підприємств. За кожну пропущену екскурсію або некоректну поведінку під час відвідування фахового підприємства студент отримує на 2 бали менше від загальної суми. У разі, якщо студент не з'явився на цю частину практики, він не допускається до захисту звіту з туристсько-краєзнавчої практики.

За *Тему 2* (робота на базі проходження практики) 20 балів студентам виставляють керівники від баз практики. При оцінюванні вони враховують кількість днів, які студенти відпрацювали на підприємстві, якість виконання поставлених перед ними виробничих завдань, набуті фахові вміння та навички. Свої бали керівники від баз практик виставляють студентам в індивідуальні щоденники. У разі, якщо студент не з'явився на цю частину практики, він не допускається до захисту звіту з туристсько-краєзнавчої практики.

За *Тему 3* (огляд літератури за темою науково-дослідної роботи) 20 балів студентам виставляють керівники від баз практики. При цьому:

– 5 балів студенти отримують за повноту обсягу підрозділів звіту, що включають огляд літератури (не менше 30 стор.). За недотримання обсягу на кожні 5 сторінок студент отримує на 1 бал менше;

– 5 балів студенти отримують за список джерел літератури за темою дослідження, який включає не менше 50 джерел. За недотримання списку на кожні 5 джерел літератури студент отримує на 1 бал менше;

– 10 балів студенти отримують за змістове наповнення цієї частини звіту. Наукові керівники оцінюють глибину аналізу джерел літератури, відповідність змісту звіту темі дослідження, повноту розкриття поставлених питань.

За написання звіту з туристсько-краєзнавчої практики та його захист (залікова робота) студенти можуть максимально отримати 40 балів. При цьому бали розподіляються наступним чином:

– оформлення щоденника практики – 5 балів. За кожну некоректно або неохайно оформлену сторінку щоденника зі студента знімається 1 бал;

– оформлення підрозділів звіту туристсько-краєзнавчої практики, що включають огляд літератури – 10 балів. За кожну типову помилку в оформленні цих підрозділів (наявність граматичних та орфографічних помилок, некоректне оформлення рисунків і таблиць, недотримання полів, розміру шрифту, вирівнювання тексту, невірно виставлені абзаци та відступи перед текстом тощо) зі студента знімається 1 бал;

– змістове наповнення інших частин звіту та загальне оформлення звіту – 10 балів. За кожну типову помилку в наповненні цих частин звіту (недотримання стандартів оформлення джерел літератури, наявність граматичних та орфографічних помилок, некоректне оформлення рисунків і таблиць, недотримання полів, розміру шрифту, вирівнювання тексту, невірно виставлені абзаци та відступи перед текстом тощо) зі студента знімається 1 бал;

– захист практики – 15 балів. При цьому студент може максимально отримати 5 балів за свою усну доповідь на захисті, 5 балів – за підготовку окремих слайдів для загальної презентації для захисту практики, 5 балів – за відповіді на питання керівників практики та присутніх на захисті викладачів кафедри.

Методи контролю та схема нарахування балів за результатами туристсько-краєзнавчої практики

На захист, який проводиться в останній тиждень практики, кожен студент в обов'язковому порядку представляє:

4. Щоденник практики, оформлений відповідно до вимог.

5. Звіт з туристсько-краєзнавчої практики, у тому числі:

- Опис установи, що є базою проходження практики. Робота в установі;
- Огляд літератури за темою науково-дослідної роботи студента (мінімум 30 сторінок);
- Список використаних джерел (мінімум 50 джерел).

6. Презентує та захищає результати проходження туристсько-краєзнавчої практики

Оцінки виставляються на підставі спостережень за діяльністю студента, а також на основі вивченої звітної документації студента.

Максимально можлива оцінка – 100 балів. Мінімальна оцінка для отримання заліку – 50 балів.

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Написання звіту виробничої практики та його захист (залікова робота)	Сума
Розділ 1		Розділ 2	Разом		
T1	T2	T3			
20	20	20			
			60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

5.5. Підбиття підсумків педагогічної практики

Підсумкові матеріали подаються студентами у вигляді індивідуального письмового звіту, індивідуальних щоденників та інших звітних матеріалів - планів-конспектів залікових занять, залікових виховних заходів, психолого-педагогічних характеристик тощо. Зміст і перелік звітної документації визначаються кафедрами географії, а також кафедрами педагогіки та психології ХНУ.

Підсумки педагогічної практики підводяться на підсумковій конференції, на якій мають бути присутні усі студенти та керівники практики від університету. Студенти виступають з індивідуальними або з колективними (від групи, яка була в одній школі) звітами, які супроводжуються презентаціями. Звітну документацію студенти здають на зберігання в

кабінет методики викладання географічних дисциплін.

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики

Критерії оцінювання розробляють викладачі відповідних кафедр (географічної, педагогіки, психології). При цьому враховуються: якість роботи практиканта у школі, повнота звітної документації (розробки уроку, виховного закладу, психолого-педагогічної характеристики). При виставленні підсумкової оцінки враховуються оцінки кожної кафедри. Наприклад, якщо оцінки 90, 80, 70, то підсумкова оцінка – 80 балів, тобто «4».

Методи контролю та схема нарахування балів за результатами педагогічної практики

Кожний розділ педагогічної практики оцінюється фахівцем відповідної кафедри, а також керівниками від школи. Оцінки виставляються на підставі спостережень за діяльністю практиканта, а також на основі вивченої звітної документації практиканта. Оцінки за кожний розділ – максимум по 25 балів. Крім того, враховується думка й оцінка школи (10 балів), дисципліна студента (5 балів), а також захист звіту з педпрактики на кафедрі або на підсумковій конференції.

Максимально можлива оцінка – 100 балів. Мінімальна оцінка за практику – 50 балів.

Оцінка результатів проведення і оформлення відповідних спостережень			Оцінка школи (дається у характеристиці)	Дисципліна під час педпрактики	Захист звіту і виконаних завдань, включаючи індивідуальне	Разом
1	2	3	10	5	10	100
25	25	25				

5.6. Підбиття підсумків переддипломної практики Передбачені методи контролю: теоретичний захист отриманих результатів, підсумковий контроль отриманих знань і умінь, участь в дискусіях. Всі роботи виконуються студентами індивідуально. Обов'язковим завданням є підготовка до друку/друк матеріалів дослідження за індивідуальною тематикою, узгодженою з викладачем або написання анотації. До захисту студент має представити кваліфікаційну роботу бакалавра українською. Структура звіту з переддипломної практики: - Вступ (у повному обсязі, за вимогами до кваліфікаційної роботи: актуальність обраної теми дослідження, об'єкт і предмет дослідження, мета і задачі, методи дослідження, очікувана новизна, практичне значення, апробація); - Розділ 1 (послідовно викладається узагальнений зміст розділу роботи з виділенням найбільш вагомих результатів дослідження, обов'язково ілюструється найбільш вагомою (-ими) авторськими ілюстраціями, таблицями тощо); - Розділ 2 (послідовно викладається узагальнений зміст розділу кваліфікаційної роботи бакалавра з виділенням найбільш вагомих результатів дослідження, обов'язково ілюструється найбільш вагомою (-ими) авторськими ілюстраціями, таблицями тощо); - Розділ 3, а можливо і потім розділ 4 (послідовно викладається узагальнений зміст розділу кваліфікаційної роботи з виділенням найбільш вагомих результатів дослідження, обов'язково ілюструється найбільш вагомою (-ими) авторськими ілюстраціями, таблицями тощо); - Висновки (узагальнені результати дослідження відповідно до поставленої мети та задачі); - Список авторських публікацій (включаючи навіть тези конференцій) у такому порядку: закордонні, фахові, інші. Загальні вимоги до автореферату: загальний обсяг 12-15 сторінок, наявність авторських ілюстрацій. До роботи додається орієнтовний зміст кваліфікаційної роботи бакалавра.

Загальна сума балів, яку може отримати студент за проходження переддипломної практики – 100 балів. За окремий вид робіт можна набрати максимально такі бали:

- оцінка викладача – 30 балів (оцінюється вагомість отриманих результатів, дисциплінованість, активність, наполегливість, ерудованість, беззаперечне виконання завдань керівника, ініціативність тощо);
- наявність усіх звітних матеріалів, дотримання рекомендованої структури і обсягу – 10

балів (за невідповідність вимогам знімаються бали);

- якість оформлення тексту і ілюстрацій – 10 балів (відповідність стандартам оформлення наукових робіт), за умови неповного дотримання правил оформлення бали знижуються за грубі помилки на 2 бали, за негрубі помилки на 1 бал;

- якість оформлення списку власних публікацій – 10 балів, за умови неповного дотримання правил оформлення бали знижуються за грубі помилки на 2 бали, за негрубі помилки на 1 бал;

- захист звіту, попереднє обговорення результатів кваліфікаційної роботи, відповіді на запитання, участь у дискусії – 40 балів (бали виставляються на основі колективного обговорення членів кафедри, що присутні на захисті звітів з практики).

За затримку строків здачі звіту з переддипломної практики на 2 тижня від загальної суми набраних балів віднімається 10 балів, на місяць і більше – 30 балів.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види діяльності протягом практики	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70–89	добре	
50–69	задовільно	
1–49	незадовільно	не зараховано

Студента, який не виконав програму практики, відраховують з Університету.

Підсумки кожної практики обговорюються на засіданні кафедри, а загальні підсумки практики розглядаються на засіданнях вчених рад факультетів (не менше одного разу протягом навчального року - зазвичай двічі на рік).

За результатами практики факультетський керівник практики надає звіт завідувачу виробничої практики Навчального центру практичної підготовки і працевлаштування Управління якості освіти у строк, установлений наказом проректора з науково-педагогічної роботи.

6. Рекомендована література (у разі потреби)

Основна література з навчальної природничо-наукової практики

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К., 2001.
3. Біогеографія / Л. О. Шевчик. – Тернопіль : Вид. центр ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2012. – 179 с.
4. Голіков А. П. Економіка України / А. П. Голіков, Н. А. Казакова, О. А. Шуба – К. : Знання, 2009.
5. Голіков А. П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку / А. П. Голіков, Н. А. Казакова, О. А. Шуба – Х. : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005.
6. Жmoidяк Р. А. Полевая практика по топографии с основами геодезии / Р. А. Жmoidяк, Б. А. Медведев. – Мн.: изд-во «Университетское», 1987. – 237 с.
7. Кваша В. І. Зоологія. Навчально-польовий практикум / В. І. Кваша, С. С. Подобівський, Л. О. Шевчик та ін. – Тернопіль : Вид. центр ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2015. – 165 с.
8. Михайлов В.Н., Добровольский А.Д. Общая гидрология: Учеб. для геогр. спец. вузов. – М.: Высш. школа. 1991. - 368 с.

9. Немець Л. М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л. М. Немець, П. А. Вірченко, Ю. Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
10. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Редін В. І., Полевич І. О. Методичні рекомендації щодо проходження економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики студентів I курсу напряму підготовки «Географія». Видання шосте. – Харків, 2016. – 20 с.
11. Немець Л. М. Економічна і соціальна географія України : навчальний посібник / Л. М. Немець, П. А. Вірченко, Ю. Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
12. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Редін В. І., Полевич І. О. Методичні рекомендації щодо проходження економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики студентів I курсу напряму підготовки «Географія». Видання шосте. – Харків, 2016. – 20 с.
13. Пашканг К.В., Васильева И.В., Лапкина Н.А., Рычагов Г.И. Комплексная полевая практика по физической географии: Учеб. пособие. – М.: Высш. школа, 1969 – 192 с.
14. Ратушняк Г. С. Топографія з основами картографії: навч. посібник / Г. С. Ратушняк. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 208 с.
15. Рычагов Г. И. Общая геоморфология. — М.: Наука, 2006
16. Решетченко С.І. Практикум для студентів спеціальності 6.040104 «Географія»: навчально-методичний посібник / [кол. авт.; за ред. В. А. Пересадько, В. Е. Луначек, К. В. Шпурік]. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015 – 240 с.
17. Решетченко С.І. Метеорологія та кліматологія: Навчальний посібник/ С.І. Решетченко. - Харків, 2015. – 265 с.
18. Статистичний щорічник України за 2015 рік : статистичний щорічник / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К., 2016.
19. Суспільна географія. Основи теорії / Укладач В. І. Єфименко. – К. : Шлях, 2006.
20. Суярко В. Г. та ін. Основи геології: навчальний посібник. Полтава: Полтавський національний технічний університет, 2012. –151с.
21. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2001.
22. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навчальний посібник / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2005.
23. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2009.
24. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.
25. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Допоміжна література з навчальної природничо-наукової практики

1. Бахтиаров В.А. Водное хозяйство и водохозяйственные расчеты. Учеб, пособие. – Л.: Гидрометеиздат, 1961. – 430 с.
2. Богословский Б.Б. и др. Общая гидрология. – Л.: Гидрометеиздат, 1984. – 324 с.
3. Господинов Г. В. Топография. / Г. В. Господинов, В. Н. Сорокин. – М.: Изд-во МГУ, 1967. – 359с.
4. Ґрунтознавство з основами геології: Підручник / Назаренко І.І., Польчина С.М., Дмитрук Ю.М., Смаґа І.С., Нікорич В.А. – Чернівці: Книги-XXI, 2006. – 503 с.
5. Добровольский В.В. География почв с основами почвоведения. – М., 1989
6. Зелена книга України /під заг. ред. Я.П. Дідуха – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с. + 48 кольор. с.
7. Земледух Р. М. Картографія з основами топографії. – К.: Вища школа, 1993. – 456 с.
8. Картография с основами топографии / Под ред Г. Ю. Грюнберга. – М. : Просвещение, 1991. – 576 с.

9. Коротун І. М. Прикладна геоморфологія: навчальний посібник / І. М. Коротун. — Рівне: ІСДО, Українська державна академія водного господарства, 1996. — 132 с.
10. Навчально-польова практика з географічних дисциплін: навчальний посібник / За ред. Мольчака Я. О., Бондара О. І., Чирки В. Г. — Луцьк: Настир'я, 1999. — 264 с.
11. Образцова З.Г. Практикум з метеорології, Харків, 2010. — 80 с.
12. Павловська Т. С. Геоморфологія: терміни й поняття (коментар): навчальний посібник. - Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2009. — 284 с.

Основна література для навчальної професійно-орієнтованої практики

1. Атлас Харьковской области / [редколегия: И. И. Залюбовский, И. Ю. Левицкий, Н. А. Гвоздь и др.]; под ред. И. С. Руденко — К.: Укргеодезкартография, 1993. — 45с.Бабак З. Перлина Слобожанщини: [Про дендропарк] / З.Бабак // Маяк. — 2000.
2. Беручашвили Н. Л. Методика ландшафтно-географических исследований и картографирование состояний природно-территориальных комплексов / Н. Л. Беручашвили. — Тбилиси : изд-во Тбилис. Ун-та, 1983. — 199 с.
3. Вікіпедія, вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
4. Гаврилюк Ф. Я. Полевое исследование и картирование почв / Ф. Я. Гаврилюк. — М. : Высшая школа, 1963. — 235 с.
5. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчієв. — К.: «Вища школа», 1975. — 248 с.
6. Голиков А.П. Харьковская область. Региональное развитие : состояние и перспективы / А.П. Голиков., Н.А. Казакова., М.В. Шуба. — Харьков : Издательство ХНУ им. В.Н. Каразина, 2012. — 223 с.
7. Горяінова В.О., Квартенко Р.О. Особливості фізико-географічного районування в національному природному парку «Слобожанський»//Екологія - шляхи гармонізації відносин природи та суспільства. Збірник тез III Міжвузівської конф-ції з міжнародною участю (11-12 жовтня 2012 р.). - Умань, 2012. - С - 96-98.
8. Державна геологічна карта України [Карта] / Ю. А. Борисенко. - 1:200 000. — К.: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Казенне підприємство “Південукргеологія”, 2008. - 123 с.
9. Додаток до Літопису природи Національного природного парку «Слобожанський» за 2012 рік. / Біатов А.П., Брусенцова Н.О., Саїдахмедова Н.Б., Прилуцький О.В., Бондаренко З.С., Горяінова В.О. та ін. - Краснокутськ, 2013 — 136 с.
10. Екологічний атлас Харківської області. Електронна версія / під ред. А. В. Гриценко. [Електронний ресурс]. — Х.: УкрНДІЕП, 2002. — 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): 12 см. — Системні вимоги: Pentium-266; 32 Mb RAM; CD-ROM; Windows 98/2000/NT/XP — назва з контейнера.
11. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» за станом на 1 січ. 1992р. / Верховна Рада України – Відомості Верховної Ради Ураїни 1992р., №34, ст..502.
12. Заповідна справа в Україні / [Т. Л. Андрієнко, Н. Р. Малишева, Г. В. Парчук та ін.]; під заг. ред. М. Д. Годзинського. — Київ: Географіка, 2003. — 306 с.
13. Исаченко А. Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование / А. Г. Исаченко. — М. : Высшая школа, 1991. — 366 с.
14. Исаченко А. Г. Прикладное ландшафтоведение. — Л., 1976. — 152 с.
15. Карта природно-територіальних комплексів НПП «Слобожанський» / О. І. Сінна, керівник - О.В.Клімов. — Харків: УкрНДІ екологічних проблем, 2013.
16. Карти Краснокутська [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://maps.krasnokutsk.org>
17. Кульбаченко Г. Краснокутський дендропарк / Г.Кульбаченко // Сіл. вісті. — 1980.
18. Літопис природи Національного природного парку «Слобожанський» за 2012 рік. Том 1 / Біатов А.П., Брусенцова Н.О., Саїдахмедова Н.Б., Прилуцький О.В., Бондаренко З.С., Горяінова В.О. та ін. - Краснокутськ, 2013 — 136 с. з Дод. (Рукопис).

19. Ломпас О. Огляд методів класифікації космічних знімків / О. Ломпас // GEODESY, ARCHITECTURE & CONSTRUCTION. – 2009. – С. 138-139.
20. Мельничук М. М. Методи географічних досліджень / М. М. Мельничук, Ю. В. Білецький. – Луцьк, 2010. – 161 с.
21. Міллер Г. П. Польове ландшафтне знімання гірських територій / Г. П. Мілер. — К.: ІЗМН, 1996. — 168с.
22. Міллер Г.П., Петлін В.М, Мельник А.В. Ландшафтознавство: теорія і практика. – Львів. В-во центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 172 с.
23. Мольчак Я. О. Навчально-польові практики / Я. О. Мольчак. – Луцьк, 1991. – 260 с.
24. Национальный природный парк Слобожанский [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://krasnokutsk.glo.ua/cultura/nacionalnyj-prirodnyj-park-slobozhanskij.html>
25. Нова екологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.novaecologia.org/voecos-315-2.html>
26. Офіційний сайт Департаменту екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ekologia.lviv.ua
27. Офіційний сайт природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pzf.menr.gov.ua>
28. Пересадько В. А. Географічне моделювання національних природних парків / В. А. Пересадько, О. В. Бодня. Методичні вказівки. —Харків: «Ніка», 2010. — 28 с.

Допоміжна література для навчальної професійно-орієнтованої практики

29. Пилипенко Л. Дендропарку - два столетия / Л.Пилипенко // Веч. Харьков. – 1993.
30. Положення про «Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів» за станом на 6 липня 2005 р. / Верховна Рада України – Відомості Верховної Ради України 2005 р., №245.
31. Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів 2005р. / Міністерство охорони навколишнього природного середовища України.
32. Портал «Природа України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nature.land.kiev.ua>
33. Природно-заповідна спадщина Харківської області / Під заг. редакцією В.А. Токарського. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 216 с.
34. Про-Гис – [Електронний ресурс]. - <http://pro-gis.ru>.
35. Проект створення національного парку «Слобожанський» [Клімов О.В., Філатова О.В., Надточій Г.С., Клімов Д.О., Павлова В.І., Гайдріх І.М.,] – Харків 2009 – 124 с.
36. Проект створення національного парку «Слобожанський» [Клімов О.В., Філатова О.В., Надточій Г.С., Клімов Д.О., Павлова В.І., Гайдріх І.М.,] – Харків, 2009 – 124 с.
37. Рябицина Н. О. Руководство по проведению полевой практики по ландшафтоведению и ландшафтному планированию: учебно-методическое пособие / Н. О. Рябицина. – Волгоград, 2004. – 117 с.
38. Садиби Харківської губернії: час і умови виникнення // Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст. : Матеріали наук. конф. молодих учених. – Х.: ХДАК, 2004. – С. 58.
39. Садибні комплекси Слобожанщини класичної доби // Вісник Харк. держ. акад. культури : Зб. наук. пр. – Х. : ХДАК, 2008. – Вип. 23. – С. 56–62.
40. Світличний О.О. Основи геоінформатики. Програмне ГІС-забезпечення компанії ESRI (США) / О. О. Світличний, С. В. Плотницький. – Суми: Університетська книга, 2006. – 295с.

41. Указ Президента «Про створення національного природного парку "Слобожанський"» : за станом на 11.12.2009 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид.. – К. : Парламентське вид-во, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1047/2009>

42. Шищенко П. Г. Прикладная физическая география [Текст] / П. Г. Шищенко. – К.: Высшая шк. Главное изд-во, 1988. – 192 с.

43. Шумейко В. О. Дешифрування і картографування по космічних знімках земель с/г призначення / В. О. Шумейко // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И.Вернадского. – 2013. - № 1. - С. 187-195.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення для ефективного проходження навчальної професійно-орієнтованої практики

1. Фонди Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В.Н. Каразіна.
2. Фонд літератури та комп'ютерна бази даних кабінету методики викладання географічних дисциплін кафедри фізичної географії та картографії.
3. Ресурси Інтернету.

Рекомендована література для виробничої практики

1. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dnrb.gov.ua/ua/>
2. Інститут географії Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://igu.org.ua>
3. Кафедра фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://physgeo.univer.kharkov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>
5. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nlu.org.ua/>
6. Організаційно-інформаційний центр туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ctb.univer.kharkov.ua>
7. Український гідрометеорологічний інститут [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uhmi.org.ua>
8. Харківська державна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>
9. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.univer.kharkov.ua>
10. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www-library.univer.kharkov.ua>

Рекомендована література для туристсько-краєзнавчої практики

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К., 2001. – 395 с.
2. Бейдик О. О. Рекреаційна географія: навчально-методичний комплекс дисципліни / О. О. Бейдик. – К. : Обрії, 2007 – 96 с.
3. Кузик С. П. Географія туризму: навчальний посібник / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
4. Мамутова В. К. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты / Вікторія Костянтинівна Мамутова. – К. : Наукова думка, 1992. – 143 с.
5. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник / Марта Пилипівна Мальська, Наталія Володимирівна Антонюк, Наталія Михайлівна Ганич. – Київ : Знання, 2008.

– 661 с.

6. Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч. посібник / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 343 с.

7. Мироненко Н. С. Рекреационная география / Н. С. Мироненко, И. П. Твердохлебов. – М.: МГУ, 1999. – 207 с.

8. Покологна М. М. Рекреаційна географія / М. М. Покологна – Харків: ХНАМГ, 2012 – 275 с.

9. Рутинський М. Й. Географія туризму в Україні. Навчально-методичний посібник, 2-ге видання, доповнене / М. Й. Рутинський – К.: Центр навчальної літератури, 2004 – 191 с.

10. Скрипник Н. Я. Рекреаційна географія : навчальний посібник для ВНЗ / Ніна Якимівна

Скрипник, Алла Михайлівна Сердюк. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 294 с.

11. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.

12. Соловйов В. О. Рекреаційна географія / Володимир Остапович Соловйов. – Харків : Видавнича група «Основа», 2013 . – 110 с.

13. Туризмолігія: концептуальні засади теорії туризму : монографія / автор Олександр Алікович Кручек, Тетяна Анатоліївна Дьорова, Ольга Олександрівна Любіцева, інш. ; Кер. проекту Віктор Сергійович Пазенок, Володимир Кирилович Федорченко. – Київ : Академія, 2013. – 368 с.

14. Федорченко В. К., Туристський словник-довідник: Навчальний посібник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч – К.: Дніпро, 2000 – 160 с.

15. Юрченко С.О. Міжнародний туризм : навчальний посібник / Світлана Олексіївна Юрченко, Олена Євгенівна Юрченко, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – 327 с

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення для ефективного проходження туристсько-красназавчої практики

1. Державна служба статистики. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Державна служба зайнятості. Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>

3. Державна служба туризму та курортів. Режим доступу: www.tourism.gov.ua.

4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>

5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>

6. Міністерство транспорту і зв'язку. Режим доступу: <http://www.mtu.gov.ua/>

7. Український туризм (журнал) Режим доступу: <https://journals.ua/in-the-world/ukrainskiyturizm/>

Основна література для педагогічної практики

1. Навчально-методичні рекомендації з педагогічної практики студентів педагогічних фахів / Укл. Ю.А. Гімаєва та ін. – Харків: ХНУ, 2008.

2. Нечепоренко Л.С. Педагогічна практика: Метод. рекомендації. – Харків: ХНУ, 2007.

3. Нечепоренко Л.С. Організація і проведення асистентської педагогічної практики: Метод. рекоменд. – Харків: ХНУ, 2009.

4. Педагогічні технології: Навч. посіб. для вузів / О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолук та ін. - К.: Укр. енциклопедія, 1995.

5. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / За ред. О.М. Пехоти. - К.: А.С.К., 2001.

6. Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии. - М.: Педагог, общ-во России, 2000.

7. Усе для атестації вчителя географії та економіки: Норм.-правові документи. – Харків: Ранок, 2010.

Допоміжна література для педагогічної практики

1. Нечепоренко Л.С. Про педагогічну майстерність. - Харків: ХДУ, 1995.
2. Методика викладання географії в школі: Навч. посіб. / За ред. С.Г. Коберніка. - К.: Стафед-2, 2000.
3. Методика обучения географии в школе / Под ред. Л.М. Панчешниковой. - М.: Просвещение; Учебная литература, 1997.
4. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 6-10 класи. - К.: Освіта, 2017.
5. Настільна книга молодого вчителя географії та економіки / Укл. О.М. Саввич. – Харків: Ранок, 2010.

Комплект шкільних підручників, атласів, робочих зошитів, контурних карт з географії 5-10 класів.

Журнали: «Географія та економіка рідної школі» за 2005-2019 рр..

Комп'ютерна база даних про педагогічну практику (кабінет методики викладання географічних дисциплін).

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення для ефективного проходження педагогічної практики

1. Фонди Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В.Н. Каразіна.
2. Фонд літератури та комп'ютерна бази даних кабінету методики викладання географічних дисциплін кафедри фізичної географії та картографії.
3. Ресурси Інтернету.
4. <http://sinncom.ru/content/reforma/index1.htm> - спеціалізований освітній портал «Іновації в освіті»;
5. [www://elibrary.ru/defaultx.asp](http://elibrary.ru/defaultx.asp) – наукова електронна бібліотека «Elibrary»;
6. <http://www.eduhmao.ru/info> - інформаційно-освітній портал «Електронні журнали»;
7. www.gumer.info – бібліотека Гумер; www.diss.rsl.ru – електронна бібліотека дисертацій.